

**МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

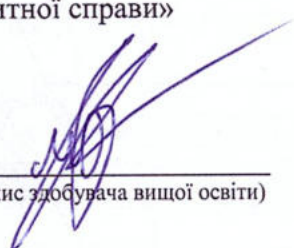
**НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА МИТНОЇ СПРАВИ**

КАФЕДРА МИТНОЇ СПРАВИ ТА ТОВАРОЗНАВСТВА

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: «Митне регулювання продовольчих товарів»

Здобувача вищої освіти другого (магістерського) рівня, II курсу, групи МММ-23-1 спеціальності 073 «Менеджмент», освітня програма «Менеджмент митної справи»

(підпис здобувача вищої освіти)

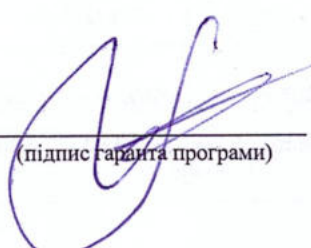
Зварич Максим Романович

Науковий керівник

(підпис керівника)

Чорна Тетяна Миколаївна,
к.т.н., доцент

Гарант освітньо-
професійної програми

(підпис гаранта програми)

Гребельник Олександр Петрович,
д.е.н., професор

Допущено до захисту за рішенням кафедри
митної справи та товарознавства

протокол від 17.01.2025 № 12

Завідувач кафедри

(підпис завідувача)

Ткаченко Сергій Олександрович,
к.е.н., доцент

Ірпінь – 2025

Реєстрація:

№

2

16.01.2025

(дата)

(підпис відповідальн

Результати
перевірки:

До захисту

(до захисту, на
доопрацювання)

17

(дата)

(підпис)

Результат
захисту:

70 (20/6)

(оцінка)

12.01.2025

(дата)

(підпис)

Голова комісії:

(підпис)

(ініціали, прізвище)

Члени комісії:

(підпис)

(ініціали, прізвище)

(підпис)

(ініціали, прізвище)

(підпис)

(ініціали, прізвище)

БЛАНК ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Об'єкти контролю	Зон оцінки в балах	Фактична кількість балів	Примітки	Дата, П.І.П.: керівника, голови комісії, членів комісії, секретаря, (підписи)
ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ КЕРІВНИКОМ, РЕЦЕНЗЕНТОМ ТА КОМІСІЄЮ				
1. Зміст випускної роботи (якість теоретичного матеріалу, його зв'язок з практичним, вміння представляти матеріал в логічній послідовності, наявність висновків та пропозицій)	від 0 до 20			
2. Дотримання вимог щодо оформлення	від 0 до 10			
3. Вчасне виконання роботи на всіх етапах у встановлені кафедрою терміни	від 0 до 5			
4. Рецензент	від 0 до 5			
5. Передній захист (якість та повнота представленого матеріалу, рішення щодо балів залишається за комісією)	від 0 до 10			
РАЗОМ БАЛІВ*	від 0 до 50			
ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ КОМІСІЄЮ ПО ЗАХИСТУ				
1. Доповідь	від 0 до 10			
2. Роздатковий матеріал	від 0 до 5			
3. Знання теоретичного та практичного матеріалу, вміння відповідати на запитання	від 0 до 25			
4. Апробація (участь у конференціях)	від 0 до 10			
РАЗОМ БАЛІВ	від 0 до 50			
ЗАГАЛЬНА КІЛЬКІСТЬ БАЛІВ	від 0 до 100	70		

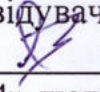
Переведення оцінки за 100-бальною шкалою до національної шкали та шкали ЄКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	Дата	П.І.П.: голови, членів комісії, секретаря, (підписи)
70	C	4 (добре)	12.01.2021	Голова комісії: [підпис] Член комісії: [підпис] Член комісії: [підпис] Член комісії: [підпис] Член комісії: [підпис] Секретарь: [підпис]

Правила переведення оцінок до національної шкали та шкали ЄКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЄКТС	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	5 (відмінно)
80-89	B	4 (добре)
70-79	C	
60-69	D	3 (задовільно)
50-59	E	
35-49	FX	2 (незадовільно)

Навчально-науковий інститут економічної безпеки та митної справи
Кафедра митної справи та товарознавства
Спеціальність 073 «Менеджмент»
Освітня програма «Менеджмент митної справи»

Затверджую
Завідувач кафедри

А.І. Зубрицький
«04» лютого 2024 р.

Завдання на кваліфікаційну роботу здобувачу вищої освіти

Зваричу Максиму Романовичу

1. Тема кваліфікаційної роботи: **Митне регулювання продовольчих товарів**

Затверджена наказом ректора від «27» грудня 2023 р. №1742

2. Строк здачі закінченої роботи «__» _____ 202__ р.

3. Мета роботи: дослідження особливостей здійснення експортно-імпортних операцій з продовольчими товарами та формування рекомендацій щодо удосконалення митних процедур при перетині продовольчими товарами митного кордону України.

Об'єкт дослідження: митне регулювання.

Предмет дослідження: шляхи удосконалення митного регулювання при перетині продовольчими товарами митного кордону України.

Орієнтовна база дослідження: Держмитслужба.

4. Вихідні дані до роботи: митна статистика ДМСУ, періодичні видання, навчальна та наукова література за темою дослідження.

5. Перелік графічного матеріалу: Розробити таблиці щодо: основних категорій продовольчих товарів, які експортувала Україна протягом 2020-2024 рр; частки України у світовому експорті пшениці та кукурудзи 2023 р; основних категорій продовольчих товарів, які імпортувала Україна протягом 2020-2024 рр; основних партнерів України щодо експорту та імпорту продовольчих товарів; торговельного балансу України за категоріями продовольчих товарів у 2023 р; обсягу тарифних квот та ставки ввізного мита ЄС на продовольчі товари; обсягу тарифних квот та ставки ввізного мита України на продовольчі товари; статистики випадків недостовірної класифікації продовольчих товарів за УКТ ЗЕД (період з 2021-2023 рр.)

6. Зміст кваліфікаційної роботи (перелік питань за кожним розділом):

У розділі 1 потрібно розробити теоретичні засади митного контролю та митного оформлення харчової продукції, зокрема обґрунтувати, яке місце займає Україна у зовнішній торгівлі продовольчими товарами, а також пояснити, як здійснюється контроль харчової продукції при її ввезенні на митну територію України.

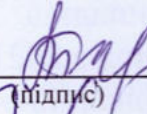
У розділі 2 необхідно дослідити особливості здійснення зовнішньоторговельних операцій з товарами продовольчої групи в Україні, а саме проаналізувати тенденції спостерігаються в експортно-імпортних операціях з товарами продовольчої групи в Україні протягом 2020–2024 років, розкрити особливості застосування заходів тарифного та нетарифного регулювання при здійсненні операцій з продовольчими товарами, а також виявити, які митні процедури виникають при ввезенні продовольчих товарів на територію України.

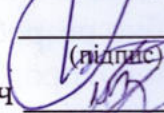
У розділі 3 слід розглянути напрямки удосконалення митного регулювання зовнішньоторговельних операцій з продовольчими товарами, зокрема до використання досвіду ЄС щодо вимог доступу продуктів харчування на внутрішній ринок, а також запропонувати шляхи удосконалення митного регулювання ввезення продовольчих товарів в Україну, враховуючи зарубіжний досвід.

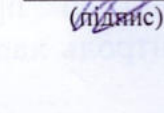
7. Календарний план виконання роботи:

№	Етапи виконання кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	
		За планом	Факт
1	Вибір теми, вивчення літературних джерел, постановка проблеми та складання плану роботи	25.09.2023	
2	Вибір та вивчення навчальної, наукової та методичної літератури за темою	02.11.2023	
3	Видача завдання науковим керівником	04.02.2024	
4	Підготовка першого розділу роботи та подання її керівнику	06.05.2024	
5	Підготовка другого розділу роботи та подання її керівнику	02.09.2024	
6	Підготовка третього розділу роботи та подання її керівнику	03.10.2024	
7	Доопрацювання роботи з урахуванням зауважень керівника	23.11.2024	
8	Подання роботи для перевірки на наявність плагіату	02.12.2024	
9	Попередній захист роботи	21.12.2024	
10	Отримання відгуку керівника роботи	15.01.2025	
11	Допуск роботи зав. кафедрою до захисту	24.01.2025	
12	Передача директору інституту закінченої дипломної роботи	25.01.2025	
13	Отримання зовнішньої рецензії	27.01.2025	
14	Захист роботи	12.02.2025	

8. Дата видачі завдання: «04» лютого 2024 р.

9. Науковий керівник кваліфікаційної роботи Чорна Т.М.

10. Гарант освітньо-професійної програми Гребельник О.

11. Завдання до виконання отримав здобувач Зварич М.Р.

Відгук керівника кваліфікаційної роботи

Кваліфікаційна робота Зварича Максима Романовича присвячена дослідженню особливостей здійснення експортно-імпортних операцій з продовольчими товарами та формуванню рекомендацій щодо удосконалення митних процедур при перетині митного кордону України продовольчими товарами.

В роботі висвітлені теоретичні засади митного контролю та митного оформлення харчової продукції; досліджено особливості здійснення зовнішньоторговельних операцій з товарами продовольчої групи в Україні та запропоновано напрямки удосконалення митного регулювання зовнішньоторговельних операцій з продовольчими товарами.

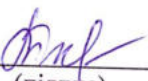
Кваліфікаційна робота за повнотою розкриття теми та оформленням відповідає вимогам Положення про порядок виконання, оформлення та захисту кваліфікаційних робіт (проектів) в ДПУ. Теоретичний і практичний матеріал роботи є достатнім, достовірним, обґрунтованим та належним чином структурованим. В процесі підготовки кваліфікаційної роботи Зварич М.Р. проявив старанність та цілеспрямованість у розв'язанні поставлених завдань.

Особистий внесок здобувача полягає в підборі та аналізі літературних джерел, вивченні теоретичних та практичних аспектів досліджуваної теми, виявленні існуючих проблем, розробленні пропозицій щодо удосконалення митного регулювання зовнішньоторговельних операцій з продовольчими товарами, підготовці рукопису кваліфікаційної роботи. Результати досліджень апробовано в рамках студентського науково-практичного круглого столу «Розвиток митної справи України: захист національних інтересів та сприяння реформам» (м. Ірпінь, Державний податковий університет, 23 травня 2024 р.) та опубліковано в тезах «Проблеми митного регулювання зовнішньо-торговельних операцій з продовольчими товарами в Україні».

Кваліфікаційна робота є завершеним дослідженням. Висновки, зроблені автором, повною мірою відображають зміст дослідження, є чіткими, послідовними і науково обґрунтованими. Результати дослідження мають науково-практичний потенціал, оскільки дозволяють глибше зрозуміти процеси гармонізації митного законодавства України з вимогами ЄС. Наукові висновки, зроблені у роботі, можуть бути використані для вдосконалення митного регулювання експортно-імпортних операцій з продовольчими товарами в Україні. В тексті зустрічаються незначні друкарські та граматичні помилки, проте вказаний недолік не впливає на загальну позитивну оцінку роботи.

В цілому, кваліфікаційна робота може бути рекомендована до захисту та заслуговує на позитивну оцінку, а її автор – Зварич Максим Романович – на присвоєння ступеня магістра.

Науковий керівник кваліфікаційної роботи

 Чорна Т.М. «___» _____ 2025 р.
(підпис) (дата)

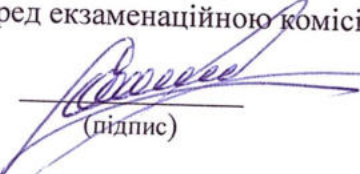
Висновок кафедри про кваліфікаційну роботу

Кваліфікаційна робота здобувача вищої освіти

Зварича Максима Романовича
(прізвище, ініціали)

після попереднього захисту розглянута на засіданні кафедри, протокол від «___» _____ 2025 р.
№ ___ та допущена/не допущена до захисту перед екзаменаційною комісією.

Завідувач кафедри

 Ткаченко С.О.
(підпис)

РЕЦЕНЗІЯ
на кваліфікаційну роботу на тему
«Митне регулювання продовольчих товарів»
здобувача другого (магістерського) рівня вищої освіти
Державного податкового університету
Зварича Максима Романовича

Актуальність теми. Тема є важливою з огляду на роль України як вагомого експортера продовольчих товарів у світовій економіці. Дослідження митного регулювання особливо актуальне в умовах євроінтеграції та посилення вимог до експорту харчових продуктів у країни ЄС. Актуальність чітко обґрунтована у вступі, зокрема через висвітлення сучасних викликів у торгівлі продовольством.

Наукова новизна. Результати дослідження мають науково-практичний потенціал, оскільки дозволяють глибше зрозуміти процеси гармонізації митного законодавства України з вимогами ЄС у контексті інтеграції до міжнародних економічних процесів. Наукова новизна полягає у формуванні пропозицій щодо удосконалення митних процедур на основі досвіду ЄС та інших країн. Дослідження містить інноваційні підходи до аналізу митних ризиків та рекомендацій щодо покращення процедур.

Якість проведеного аналізу проблеми, текстового та табличного матеріалу. Висновки та пропозиції, наведені в кваліфікаційній роботі, є достатньо обґрунтованими, базуються на вивченні широкого переліку робіт вітчизняних та зарубіжних науковців, фактичних розрахунках та аналізі статистичних даних. Текст кваліфікаційної роботи добре структурований та підкріплений якісним графічним матеріалом. Табличні матеріали (наприклад, аналіз експортних товарів) досить добре ілюструють висновки, сформульовані на основі проведених автором досліджень.

Обґрунтованість пропозицій і висновків та їх практична цінність. Пропозиції щодо гармонізації митного регулювання з нормами ЄС, викладені в роботі, є практично значущими та можуть бути застосовані в подальших реформах митної системи України. Висновки обґрунтовані підкріплюються статистичними даними, що підтверджує їхню достовірність.

Наявність недоліків. В тексті роботи трапляються незначні друкарські та граматичні помилки, деякі повтори, що впливають на його загальну компактність. Висвітлення деяких аспектів, таких, наприклад, як імпорتنі бар'єри, могло б бути детальнішим. У таблицях 2.1 та 2.2 не вистачає коротких пояснень, що могло б полегшити їх сприйняття. Проте вказані недоліки не впливають на загальне позитивне враження від роботи.

Загальний висновок і оцінка роботи. В цілому зміст роботи відповідає темі, інформація, представлена в кваліфікаційній роботі, є достовірною. Автор демонструє високий рівень проведеної аналітичної роботи та глибоке знання теми; успішно виконав поставлені завдання, пропонуючи практично значущі рекомендації. Робота викладена структуровано, змістовно, відповідає встановленим вимогам і може бути рекомендована до захисту з оцінкою «добре».

Рецензент:
Генеральний директор
«NTD Group», к.е.н.

Володимир РУДОЙ

ННІ економічної безпеки та митної справи
Кафедра митної справи та товарознавства

ДОВІДКА

про перевірку кваліфікаційної роботи на академічний плагіат

П. І. Б. автора роботи

Зварич Максим Романович

Курс/група _____ МММ-23-1 _____

Тема кваліфікаційної роботи:

Митне регулювання продовольчих товарів.

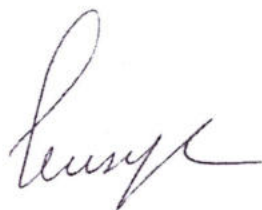
П. І. Б. наукового керівника

Чорна Тетяна Миколаївна

Дата захисту: 12.02.25

За результатом перевірки оригінальний текст у роботі становить 89,45%
Відсоток схожості (складається з правомірних запозичень – посилання,
цитування; і неправомірних запозичень – пояснення щодо відсотку тексту,
який не є оригінальним (н/д, стаття або інші роботи автора, які є у базі, але
вони не зазначені в літературних джерелах) 10,55%, цитат 5,04%.

Відповідальна особа за перевірку на кафедрі

М. Іщук

АНОТАЦІЯ

Митне регулювання продовольчих товарів

Мета роботи полягає в аналізі особливостей здійснення експортно-імпортних операцій з продовольчими товарами та формування рекомендацій щодо удосконалення митних процедур при перетині продовольчими товарами митного кордону України.

Завданнями роботи є: визначення місця України в зовнішній торгівлі продовольчими товарами; з'ясування контролю харчової продукції при її ввезенні на митну територію України; аналіз експортно-імпортних операцій з товарами продовольчої групи в Україні протягом 2020-2024 рр.; встановлення особливостей застосування заходів тарифного та нетарифного регулювання при здійсненні операцій з продовольчими товарами; з'ясування митних ризиків при ввезенні продовольчих товарів на територію України; дослідження вимог доступу продуктів харчування на внутрішній ринок: досвід Європейського Союзу; пропозиції щодо удосконалення митного регулювання ввезення продовольчих товарів в Україну на основі зарубіжного досвіду.

Об'єктом дослідження в кваліфікаційній роботі є митне регулювання.

Предмет дослідження – шляхи удосконалення митного регулювання при перетині продовольчими товарами митного кордону України.

Базою дослідження виступає нормативно-правова база України та Європейського Союзу, наукові публікації та аналітичні звіти у сфері митного контролю продовольчих товарів, інтернет-джерела.

За результатами дослідження було виявлено, що Україна вже досягла значного прогресу у гармонізації свого митного законодавства зі стандартами ЄС, зокрема в питаннях впровадження системи НАССР, вимог до маркування та санітарного й фітосанітарного контролю. Однак, існують певні прогалини в законодавстві, зокрема щодо регулювання нових харчових продуктів та захисту географічних позначень. Було визначено, що для подальшого розвитку митного регулювання Україна повинна продовжити гармонізацію свого законодавства з європейськими регламентами.

Одержані результати можуть бути використані для вдосконалення митної політики України, підвищення ефективності митного контролю, а також у навчальному процесі для студентів економічних та юридичних спеціальностей.

Кваліфікаційна робота містить 48 сторінок, 7 таблиць, 1 рисунок. Список використаних джерел включає 41 найменувань, додатків — 3.

Ключові слова: митне регулювання, продовольчі товари, ЄС, митний контроль, інноваційні технології, система НАССР.

Рік виконання кваліфікаційної роботи: 2024

Рік захисту роботи: 2025

ANNOTATION

Customs regulation of food products

The purpose of the work is to analyze the specifics of export-import operations with food products and to formulate recommendations for improving customs procedures when food products cross the customs border of Ukraine.

The tasks of the work are: determination of the place of Ukraine in foreign trade in food products; clarification of the control of food products when they are imported into the customs territory of Ukraine; analysis of export-import transactions with food group goods in Ukraine during 2020-2024; establishment of features of the application of tariff and non-tariff regulation measures when carrying out transactions with food products; clarification of customs risks when importing food products into the territory of Ukraine; study of requirements for food access to the internal market: the experience of the European Union; proposals for improving the customs regulation of the import of food products into Ukraine based on foreign experience.

The object of research in the qualification work is customs regulation.

The subject of the study is ways to improve customs regulation when food products cross the customs border of Ukraine.

The basis of the research is the legal framework of Ukraine and the European Union, scientific publications and analytical reports in the field of customs control of food products, Internet sources.

According to the results of the study, it was shown that Ukraine has already made significant progress in harmonizing its customs legislation with EU standards, in particular, in the implementation of the HACCP system, labeling requirements, and sanitary and phytosanitary control. However, there are other specific gaps in the legislation, in particular regarding the regulation of novel food products and the protection of geographical indications. It was determined that for the further development of customs regulation, Ukraine should continue to harmonize its legislation with European regulations.

The obtained results can be used to improve the customs policy of Ukraine, increase the efficiency of customs control, as well as in the educational process for students of economic and legal specialties.

The qualification paper contains 48 pages, 7 tables, 1 figure. The list of used sources contains 41 titles, 3 appendices.

Key words: customs regulation, food products, EU, customs control, innovative technologies, HACCP system.

Year of qualification work: 2024

Year of job protection: 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МИТНОГО КОНТРОЛЮ ТА МИТНОГО ОФОРМЛЕННЯ ХАРЧОВОЇ ПРОДУКЦІЇ	
1.1. Місце України в зовнішній торгівлі продовольчими товарами.....	7
1.2. Контроль харчової продукції при її ввезенні на митну територію України.....	13
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНИХ ОПЕРАЦІЙ З ТОВАРАМИ ПРОДОВОЛЬЧОЇ ГРУПИ В УКРАЇНІ	
2.1. Аналіз експортно-імпортних операцій з товарами продовольчої групи в Україні протягом 2020-2024 рр.....	20
2.2. Особливості застосування заходів тарифного та нетарифного регулювання при здійсненні операцій з продовольчими товарами.....	27
2.3. Митні ризики при ввезенні продовольчих товарів на територію України.....	34
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ МИТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНИХ ОПЕРАЦІЙ З ПРОДОВОЛЬЧИМИ ТОВАРАМИ	
3.1. Вимоги доступу продуктів харчування на внутрішній ринок: досвід Європейського Союзу.....	42
3.2. Пропозиції щодо удосконалення митного регулювання ввезення продовольчих товарів в Україну на основі зарубіжного досвіду.....	46
ВИСНОВКИ.....	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	51
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність теми. Митне регулювання продовольчих товарів в сучасних умовах стає дедалі більш актуальним, оскільки воно впливає на різні аспекти суспільного життя та економічного розвитку. Світова торгівля продовольчими товарами постійно зростає, а це означає, що митне регулювання стає стратегічно важливим для забезпечення безпеки та якості продуктів, які перетинають кордони. Одним із важливих аспектів митного регулювання продовольчих товарів є забезпечення відповідності продуктів вимогам безпеки та якості. Це стосується не лише фізичних параметрів продуктів (наприклад, наявності шкідливих речовин), а й їх відповідності стандартам та нормативам якості, які можуть відрізнятися в різних країнах. Митний контроль є першою лінією оборони в цьому плані, адже саме через митний пункт ввозяться продукти з-за кордону.

Крім того, митне регулювання також має важливе економічне значення. Митне регулювання впливає на вартість продуктів через встановлення митних тарифів, податків та інших обмежень. Це має великий вплив на конкурентоспроможність продукції на міжнародному ринку, а також на внутрішню конкуренцію між виробниками в межах країни. Зокрема, у зв'язку з глобалізацією та розвитком торгівлі, постійно зростає обсяг та різноманітність продуктів, які перетинають кордони. Це створює нові виклики для митного контролю, такі як виявлення та запобігання контрабанди, оцінка ризиків для здоров'я споживачів та забезпечення дотримання вимог щодо етикетування та інформування споживачів.

Стан і ступінь розробки проблеми і в спеціальній літературі. Багато вчених займалися дослідженням питань, пов'язаних з митним регулюванням продовольчих товарів як у зарубіжних, так і вітчизняних наукових колах. Серед них можна виділити деяких авторів, праці яких мають важливе значення для дослідження обраної теми. У зарубіжних дослідниках до цього питання часто звертаються експерти з галузі міжнародної торгівлі, економіки та політичних наук. Такі вчені, як Дуглас Ірвін, Пітер Вольтер та Деніел Сулліван, розглядали

питання митного регулювання з точки зору його впливу на міжнародну торгівлю та економічні відносини між країнами. У вітчизняних наукових колах темою митного регулювання також цікавилися вчені з галузей економіки, права та міжнародних відносин. Серед них можна відзначити дослідження А.В. Агапова, О.Ю. Бакаєвої, Н.П. Бондаренко, І. Бережнюк, М. Білуха, Л.О. Батанова, О.М. Вакульчик, О.А. Гончарук, Ю. Гупанова, А. Єршов, А. Крисоватий, В. Мартинюк, Ю.О. Медвідь, Т.В. Микитенко, О.О. Кнішек, П.В. Пашко, Л.М. Пісьмаченко та інші.

Аналіз робіт перерахованих авторів дозволяє зробити висновок про те, що проблемам митного регулювання продовольчих товарів присвячено досить велику кількість наукових досліджень. Однак окремі ключові питання, пов'язані, перш за все, з дослідженням особливостей здійснення експортно-імпортних операцій з продовольчими товарами не отримали належного розвитку.

Мета роботи полягає у дослідженні особливостей здійснення експортно-імпортних операцій з продовольчими товарами та формування рекомендацій щодо удосконалення митних процедур при перетині продовольчими товарами митного кордону України.

Зазначена мета передбачає виконання таких *завдань дослідження*: визначити місце України в зовнішній торгівлі продовольчими товарами; з'ясувати контроль харчової продукції при її ввезенні на митну територію України; здійснити аналіз експортно-імпортних операцій з товарами продовольчої групи в Україні протягом 2020-2024 рр.; встановити особливості застосування заходів тарифного та нетарифного регулювання при здійсненні операцій з продовольчими товарами; з'ясувати митні ризики при ввезенні продовольчих товарів на територію України; дослідити вимоги доступу продуктів харчування на внутрішній ринок: досвід Європейського Союзу; розглянути пропозиції щодо удосконалення митного регулювання ввезення продовольчих товарів в Україну на основі зарубіжного досвіду.

Об'єктом дослідження в кваліфікаційній роботі є митне регулювання.

Предмет дослідження – шляхи удосконалення митного регулювання при перетині продовольчими товарами митного кордону України.

Методи дослідження обрано на основі мети та завдань, визначених у роботі, з урахуванням об'єкта та предмету дослідження. Зокрема, використання системного методу дозволило: визначити загальну структуру дипломної роботи, яка передбачала детальне розкриття та вирішення проблем митного регулювання продовольчих товарів та встановити місце України в зовнішній торгівлі продовольчими товарам. (розділ 1); метод аналізу та статистичний метод дозволили дослідити особливості здійснення зовнішньоторговельних операцій з товарами продовольчої групи в Україні (розділ 2.); догматичний – сприяв виявленню та вивченню можливостей вдосконалення митного регулювання ввезення продовольчих товарів в Україну на основі зарубіжного досвіду (розділ 3); метод узагальнення – для формування на основі положень, поглядів та думок, що вже існують у спеціальній літературі (всі розділи).

Базою досліджень виступає діяльність Державної митної служби України, нормативно-правові акти України та ЄС, що регулюють митне оформлення та контроль за ввезенням продовольчих товарів, наукові праці українських та зарубіжних вчених, інтернет-джерела.

Науково-практичне значення одержаних результатів. Результати дослідження мають науково-практичний потенціал, оскільки дозволяють глибше зрозуміти процеси гармонізації митного законодавства України з вимогами ЄС у контексті інтеграції до міжнародних економічних процесів. Наукові висновки, зроблені у роботі, можуть бути використані для вдосконалення митного регулювання експортно-імпортних операцій з продовольчими товарами в Україні. Матеріали дослідження можуть використовуватися у навчальному процесі для викладання дисциплін, пов'язаних з митним правом, міжнародною торгівлею та регулюванням безпеки продовольчих товарів.

Особистий внесок здобувача полягає в підборі та вивченні літературних джерел, що стосуються нормативно-правової бази України та ЄС щодо митного регулювання обігу продовольчих товарів; дослідженні теоретичних та

практичних аспектів теми роботи; аналізі особливостей регулювання експортно-імпортних операцій з продовольчими товарами, виявленні ризиків та існуючих проблем; формулювання рекомендацій щодо удосконалення митного регулювання обігу продовольчих товарів. Результати досліджень обговорено та узагальнено спільно з науковим керівником роботи.

Апробація результатів роботи. Результати дослідження доповідались в рамках роботи студентського науково-практичного круглого столу «Розвиток митної справи України: захист національних інтересів та сприяння реформам» (Ірпінь, Державний податковий університет, 23 травня 2024 р.) та опубліковані в тезах «Проблеми митного регулювання зовнішньо-торговельних операцій з продовольчими товарами в Україні» у збірнику матеріалів вказаного науково-комунікативного заходу.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МИТНОГО КОНТРОЛЮ ТА МИТНОГО ОФОРМЛЕННЯ ХАРЧОВОЇ ПРОДУКЦІЇ

1.1. Місце України в зовнішній торгівлі продовольчими товарами

Світова продовольча система переживає значні потрясіння, зумовлені низкою факторів, таких як зміна клімату, геополітична нестабільність та зростання світового населення. В цих умовах роль України, як одного з ключових світових постачальників продовольства, стає ще більш вагомим. Її родючі землі, сприятливий клімат та кваліфікована робоча сила роблять країну житницею світу, забезпечуючи мільйони людей по всій планеті зерном, олійними культурами, м'ясом та іншими продуктами харчування.

Так, українська продукція користується попитом на ключових ринках, таких як Європейський Союз (далі – ЄС), Китай, Близький Схід та Північна Африка. Її якість та доступність роблять її привабливою для імпортерів, а вигідне географічне розташування та розвинена транспортна мережа полегшують доставку до покупців. Україна є одним з найбільших експортерів зернових культур у світі, включаючи пшеницю, кукурудзу, ячмінь та ріпак. Її частка на світовому ринку пшениці сягає 10%, а кукурудзи – 15% [1, с. 106]. Україна також є лідером з експорту олійних культур, таких як соняшник, ріпак та соя. Її частка на світовому ринку соняшникової олії сягає 60%, а ріпакової – 10% [1, с. 107]. Крім зернових та олійних культур, Україна експортує м'ясо, молочні продукти, яйця, мед, цукор, овочі та фрукти. Її продукція цінується за високу якість та відповідність міжнародним стандартам. Український експорт продовольства відіграє важливу роль у забезпеченні продовольчої безпеки в багатьох країнах світу.

Україна виробляє значні обсяги молочної продукції, такої як молоко, сир, йогурт, кефір та інші. Якість українських молочних товарів відома на міжнародному ринку, що сприяє їхньому попиту. Експорт молочних та

кисломолочних продуктів допомагає Україні отримувати додаткові прибутки та стимулює розвиток молочної промисловості в країні. Однією з основних переваг українських молочних продуктів є їхні вигідні ціни порівняно з продукцією з країн Європейського Союзу. Це дозволяє Україні займати конкурентну позицію на світовому ринку та залучати покупців з різних країн. Однак, експорт молочної продукції може бути сезонним і залежати від урожаїв та виробничих можливостей країни. Також, конкуренція на світовому ринку є досить великою, що вимагає постійного підтримання якості та конкурентоспроможності продукції [2, с. 153-154].

Агросектор України відіграє вирішальну роль у національній економіці, будучи одним із ключових стовпів. За даними 2023 р., він приніс \$22 мільярди експортних доходів, що є значним внеском у світову продовольчу безпеку. Загальний обсяг зернових та олійних культур досяг 80 мільйонів тонн, і 87% цього обсягу експортувалося через порти Одеси та прилеглих регіонів. Повномасштабна війна суттєво вплинула на АПК держави [2, с. 154]. Насамперед, агросектор зіткнувся з великими проблемами через блокування портів та руйнування логістичних ланцюгів, що значно ускладнило експорт. Зазначена проблема змусила Україну швидко адаптуватися, відкриваючи альтернативні маршрути, зокрема, наземні коридори через країни ЄС та новий морський коридор у Чорному морі. Крім того, окупація частини територій та мінування полів зменшили площі оброблюваних земель, що негативно вплинуло на врожаї.

Також значно зросли витрати на виробництво через подорожчання палива, добрив та засобів захисту рослин. Це стало наслідком руйнування інфраструктури, складнощів із логістикою, а також обмеженого доступу до окупованих територій. Додаткові витрати на транспортування продукції та організацію виробництва суттєво збільшують собівартість товарів [3]. Ще однією проблемою є обмежений доступ до кредитних ресурсів. Через високі ризики, пов'язані з військовими діями, банки стали обережнішими у наданні кредитів, що ускладнило для фермерів отримання коштів для проведення

сезонних робіт. Багато аграрних підприємств відчувають брак оборотних коштів, що перешкоджає своєчасній закупівлі матеріалів і техніки. Відсутність можливостей для інвестицій у нові технології й обладнання знижує продуктивність і ефективність виробництва.

Невизначеність на ринках збуту створює додаткові труднощі. Коливання цін на світових ринках та зміни в попиті через глобальні економічні потрясіння ускладнюють прогнозування доходів. Окрім цього, аграрії стикаються з ризиком неплатежів і зниженням прибутків через необхідність продавати продукцію за зниженими цінами. Важливим фактором також є пошкодження елеваторів та складських приміщень, що ускладнило зберігання врожаю. Це змушує фермерів продавати продукцію одразу після збору, що знижує можливість вигідно реалізувати її пізніше на ринку.

Незважаючи на війну, Україна продовжила експортувати продовольство, адаптуючи свою експортну стратегію та використовуючи нові маршрути в Чорному морі. На початок 2024 р. обсяги експорту продовольства склали 7,7 млн тонн, з яких 63% припадає на кукурудзу, 30% — на пшеницю, а 6% — на ячмінь. Експорт олійних культур, зокрема соняшникової олії, також залишається стабільним, забезпечуючи Україні важливі доходи та продовжуючи підтримувати світові ринки продовольства [3].

Україна, незважаючи на свою роль одного з провідних експортерів продовольчих товарів, також активно імпортує значну кількість харчової продукції для задоволення внутрішніх потреб. Це відбувається через кліматичні умови, сезонність виробництва, а також обмеженість можливостей виробляти певні види продукції всередині країни. Наприклад, риба та морепродукти є одними з основних імпортних товарів, оскільки Україна не має достатніх ресурсів для їх вирощування. Велика частина цієї продукції надходить з Норвегії, Ісландії, Латвії та Китаю [14].

Також Україна імпортує велику кількість цитрусових та екзотичних фруктів, оскільки кліматичні умови не дозволяють їх вирощувати. Цитрусові, такі як апельсини та лимони, а також банани, ананаси і манго надходять з

Туреччини, Єгипту, Іспанії, Латинської Америки та Африки. М'ясо та м'ясопродукти, зокрема свинину та яловичину, Україна також змушена імпортувати з країн, таких як Польща, Данія та Бразилія, оскільки внутрішнє виробництво не завжди відповідає попиту. Окрім цього, Україна імпортує певні види молочних продуктів, зокрема тверді сири та масло, з Європейського Союзу, оскільки внутрішні потужності не завжди можуть задовольнити потреби ринку. Кава та чай, які не вирощуються в Україні, також є важливою частиною імпорту, надходячи з Бразилії, Індії та інших країн-виробників. Крім того, імпортуються спеції, горіхи та сухофрукти, які не можуть бути вироблені в достатній кількості в Україні [14].

Таким чином, Україна не тільки експортує значну кількість аграрної продукції, але й активно імпортує харчові товари для забезпечення різноманітності продуктів на внутрішньому ринку. Це важливо враховувати в контексті митного контролю, оскільки імпортовані товари повинні відповідати встановленим санітарним, ветеринарним та фітосанітарним вимогам для забезпечення безпеки споживачів.

Специфіка торгівлі України з країнами різних географічних регіонів відображається у різноманітності товарних партнерів, структурі експорту та імпорту, а також впливі геополітичних факторів на обсяги та напрямки торгівлі. Україна має історично складені торговельні зв'язки з країнами ЄС, зокрема з країнами ЄС-27, де спеціалізується на експорті сільськогосподарської продукції та продовольчих товарів. Угода про вільну торгівлю з Європейським Союзом (далі – УВ ЗЄС) та інші торговельні угоди значно знизили або ж повністю скасували митні тарифи та імпортні квоти на українські продовольчі товари. УВТ ЗЄС та інші угоди відкрили для України доступ до нових ринків збуту, таких як країни ЄС, Азії та Близького Сходу [1, с. 109].

Так, торговельні відносини з країнами Азії, зокрема з Китаєм та Індією, також набувають все більшого значення, особливо у контексті експорту зернових культур та нафтопродуктів. Необхідно також відзначити розвиток торгівлі з країнами Північної Африки та Близького Сходу, де спостерігається попит на

українську зернову та м'ясну продукцію. Така різноманітність торговельних партнерів свідчить про гнучкість та адаптивність українського експорту та імпорту, але водночас вимагає врахування специфічних вимог та особливостей ринків кожного географічного регіону.

Зауважимо, що український агросектор стрімко розвивається, застосовуючи інноваційні підходи у виробництві, переробці та експорті продовольства. Ці інновації сприяють збільшенню продуктивності, покращенню якості продукції, зниженню впливу на довкілля та зростанню конкурентоспроможності на світовому ринку. Основні напрями інновацій [4, с. 99-100]:

1. Точне землеробство: використання GPS-навігації, датчиків та аналітики даних для оптимізації використання ресурсів (вода, добрива, пестициди) та підвищення продуктивності; зменшення негативного впливу на довкілля за рахунок раціонального використання ресурсів.

2. Штучний інтелект: прогнозування врожаїв та аналіз ринкових тенденцій для прийняття обґрунтованих рішень щодо виробництва та маркетингу; оптимізація логістики та автоматизація процесів на виробництві та переробці.

3. Біотехнології: виведення нових сортів культур з кращими характеристиками стійкості до хвороб, шкідників та посухи; покращення якості продукції та зменшення втрат під час зберігання.

4. Цифровізація: впровадження електронного документообігу для підвищення прозорості та ефективності ведення бізнесу; розробка онлайн-платформ для торгівлі продукцією та управління фермою; впровадження систем відстеження ланцюгів постачання для гарантування безпеки та якості продукції.

Україна, незважаючи на свій потенціал у виробництві продовольчих товарів, стикається з рядом негативних чинників, які обмежують розвиток зовнішньої торгівлі цими товарами. Перш за все, одним із основних чинників є низький рівень інфраструктури та транспортної логістики. Нестабільність доріг та недостатність транспортних мереж ускладнюють експорт та імпорт продуктів,

збільшуючи витрати та час доставки. Це призводить до втрат товару, підвищення його ціни та зниження конкурентоспроможності на міжнародному ринку. Високий рівень корупції та бюрократичні перешкоди у системі державного управління також ускладнюють та забезпечують нестабільність в економічних відносинах, що стримує розвиток експорту та імпорту продовольчих товарів.

Також недостатність інвестицій у сільське господарство та переробну промисловість є серйозним обмеженням для розвитку зовнішньої торгівлі продовольчими товарами в Україні. Цей фактор впливає на різні аспекти виробництва, переробки та експорту продуктів. По-перше, недостатність інвестицій у сільське господарство обмежує можливості модернізації та впровадження сучасних технологій. Без відповідних інвестицій сільське господарство залишається відсталим і менш продуктивним, що ускладнює конкуренцію на міжнародних ринках. Відсутність інвестицій у підвищення якості та ефективності виробництва призводить до невеликих обсягів виробництва та низької якості продукції. По-друге, недостатність інвестицій у переробну промисловість обмежує можливості додаткової обробки сільськогосподарської продукції перед експортом. Без сучасних переробних заводів та технологій значна частина сировини може бути втрачена або експортована у вигляді сировини, що знижує додану вартість та конкурентоспроможність продукції.

Отже, Україна має важливе стратегічне положення у світовій продовольчій системі, забезпечуючи стабільність і безпеку харчування на міжнародному рівні завдяки своїм родючим землям та ефективному агросектору. Як один із провідних світових експортерів зернових та олійних культур, Україна значно впливає на продовольчі ринки Європи, Азії, Близького Сходу та Північної Африки. За даними 2023 р., агросектор України становив близько 16% ВВП і забезпечував 41% експорту товарів, що підкреслює його значущу роль у національній економіці, навіть в умовах війни.

Попри виклики, такі як нестабільність інфраструктури та військові дії, що ускладнюють логістику і збільшують витрати, Україна продовжує розвивати свій

експортний потенціал. Це досягається завдяки впровадженню інновацій у виробництві, таких як точне землеробство, штучний інтелект, біотехнології та цифровізація. Впровадження цих технологій не тільки підвищує продуктивність та якість продукції, але й зменшує вплив на довкілля, що є критично важливим у контексті глобальних екологічних викликів. На фоні зростаючої світової потреби у продовольчих товарах Україна може не тільки відіграти роль основного постачальника, але й зайняти лідерські позиції на ринках, де цінується якість і стабільність поставок.

1.2. Контроль харчової продукції при її ввезенні на митну територію України

Україна, як і багато інших країн, здійснює строгий контроль за якістю та безпекою харчових продуктів, що ввозяться на її територію. Один з основних інструментів, що забезпечує якість та безпеку харчової продукції – система стандартів, правил і норм, які розробляються та впроваджуються на рівні держави. Україна долучилася до цього процесу, пристосовуючи своє законодавство до вимог Європейського союзу та міжнародних стандартів [5, с. 33]. Забезпечення якості та безпеки харчової продукції в Україні ґрунтується на кількох базових принципах. По-перше, встановлення обов'язкових вимог до продукції та процесів її виробництва. Це стосується як сировини, так і готової продукції, а також умов її зберігання та транспортування. По-друге, контроль якості проводиться на різних етапах виробництва. Відповідальність за це несуть як виробники, так і спеціалізовані державні органи, які мають за завдання перевіряти відповідність продукції встановленим стандартам. По-третє, інформування споживачів про харчові продукти є не менш важливим аспектом нормативного регулювання. Законодавство передбачає обов'язкове надання інформації про склад продукції, технологію її виробництва, термін придатності та інші важливі параметри.

Перевезення харчових продуктів здійснюється на підставі «Законів України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів», «Про захист прав споживачів», «Про зовнішньоекономічну діяльність», «Про державне регулювання імпорту сільськогосподарської продукції» та декретів Кабінету Міністрів України: «Про стандартизацію та сертифікацію», «Про удосконалення контролю якості та безпеки харчових продуктів», «Про ввезення громадянами на митну територію України продуктів харчування рослинного і тваринного походження» та інших нормативних актів. Ці документи, з метою захисту прав споживачів та попередження реалізації продукції, небезпечної для життя та здоров'я громадян, забезпечують здійснення постійного контролю за якістю та безпечністю харчових продуктів які ввозяться на митну територію України, та які експортуються з України, відносно їх відповідності нормативним документам (ДСТУ, ТУ та інше)» [6, с. 216-217].

На законодавчому рівні закріплено вимоги з якості Законом України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів», який установив правові засади забезпечення та безпеки зазначених товарів, а також порядок їх зберігання, транспортування та утилізації. Визначив підпорядкованість державних органів, продавців та споживачів у разі ввезення товарів на митну територію України [7].

Основними засадами державної політики щодо забезпечення якості та безпеки харчових продуктів і продовольчої сировини є: «пріоритетність збереження і зміцнення здоров'я людини та визнання її права на якість та безпеку харчових продуктів і продовольчої сировини; створення гарантій безпеки для здоров'я людини під час виготовлення, ввезення, транспортування, зберігання, реалізації, використання, споживання, утилізації або знищення харчових продуктів і продовольчої сировини; державний контроль і нагляд за їх виробництвом, переробкою, транспортуванням, зберіганням, реалізацією, використанням, утилізацією або знищенням, які забезпечують збереження довкілля; ввезенням в Україну» [7]. Згідно із Законом України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів», визначаються

ключові терміни, такі як «харчовий продукт», «якість харчового продукту», «безпека харчових продуктів», «продовольча сировина» та інші, що регулюють поняття щодо безпеки та якості харчових продуктів на території України.

Отже, що харчова безпека та якість продукції є критичними аспектами сучасного споживання, а в Україні ці завдання розв'язуються через нормативне регулювання та систему стандартів. Основні інструменти, що забезпечують якість та безпеку харчової продукції, включають встановлення обов'язкових вимог, контроль якості на різних етапах виробництва та інформування споживачів. Україна активно долучилася до цього процесу, гармонізуючи своє законодавство з вимогами міжнародних стандартів та Європейського союзу. Державна політика в цій галузі базується на пріоритетності збереження здоров'я людини, контролі за виробництвом та наданні гарантій безпеки продуктів на всіх етапах їхнього життєвого циклу.

Вважаємо за потрібне підкреслити, що Державна митна служба не є регуляторним органом у сфері безпечності продуктів харчування. Вона має власний відділ лабораторних послуг для здійснення контролю відповідності товарів імпортерів та експортерів Гармонізованій системі опису та кодування товарів (HS). Указ Президента України «Про Державну митну службу України» затверджений 29.11.1996 р. Згідно з цим Указом, «основними завданнями Державної митної служби є: захист економічних інтересів України, сприяння розвитку зовнішньоекономічних зв'язків; контроль за додержанням вимог митного законодавства України; використання засобів митного регулювання торговельно-економічних відносин з урахуванням пріоритетів розвитку економіки, створення сприятливих умов для участі України у міжнародному співробітництві; удосконалення митного контролю, митного оформлення і оподаткування товарів та інших предметів, що переміщуються через митний кордон України; здійснення за участю Міністерства зовнішніх економічних зв'язків і торгівлі України заходів щодо захисту інтересів споживачів товарів і додержання учасниками зовнішньоекономічних зв'язків державних інтересів на зовнішньому ринку; створення сприятливих умов для прискорення товарообігу

та збільшення пасажиропотоку через митний кордон України; боротьба з контрабандою, здійснення заходів щодо запобігання порушенню митних правил» [8].

Продукти харчування та сільськогосподарська продукція можуть імпортуватися або експортуватися лише через визначені пункти перетину кордону, де відповідні контролюючі органи мають свої відділення. Постанова Кабінету Міністрів України від 29 травня 2013 р. № 390 затверджено перелік пунктів пропуску на митному кордоні України, через які здійснюється перевезення окремих видів товарів, включаючи харчову та сільськогосподарську продукцію [9]. Державне регулювання в Україні якості та безпеки харчових продуктів і продовольчої сировини здійснюється Кабінетом Міністрів України шляхом: «державного нормування показників якості та безпеки зазначених Законом товарів та їх державної реєстрації; обов'язкової сертифікації не тільки харчових продуктів та продовольчої сировини, а також супутніх матеріалів; установленням відповідного порядку їх ввезення в Україну, а також здійсненням контролю за його дотриманням» [9].

Складовими державного регулювання якості та безпеки харчових продуктів, продовольчої сировини та супутніх матеріалів є нагляд за дотриманням відповідних стандартів, норм та правил, державний метрологічний, санітарно-епідеміологічний, ветеринарно-санітарний нагляд, контроль за дотриманням законодавства про захист прав споживачів, про карантин рослин та інші державні заходи. Не менше шести незалежних державних структур контролюють якість та безпеку зазначених товарів, що суттєво ускладнює для суб'єкта ЗЕД процедуру отримання дозволу на ввезення та митне оформлення імпортованої продукції. Статтею 16 Закону України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» зазначається, що «ввезення на митну територію України імпортованих харчових продуктів, продовольчої сировини і супутніх матеріалів допускається за умови виконання імпортером правил їх реєстрації та сертифікації. Імпортер зобов'язаний застерегти у

зовнішньоекономічному контракті показники якості та безпеки імпортованих товарів, а державні структури – забезпечити за цим відповідний контроль» [7].

Контроль за дотримання порядку ввезення харчових продуктів, продовольчої сировини та супутніх матеріалів на митну територію України покладено на ДМСУ, «митні органи якої мають право здійснювати митне оформлення імпортованої продукції для вільного використання лише за наявності: сертифіката відповідності або свідоцтва про визнання в Україні іноземного сертифіката, виданого уповноваженим органом Держстандарту; ветеринарного дозволу на харчові продукти та сировину рослинного походження; карантинного дозволу на харчові продукти та сировину рослинного походження; маркування харчових продуктів і продовольчої сировини згідно з законодавством України» [7].

При ввезенні харчових продуктів на митну територію України імпортери повинні мати низку обов'язкових документів, що підтверджують відповідність продукції встановленим законодавчим нормам. Насамперед, це митна декларація, яка містить детальну інформацію про товар і його походження. Також обов'язковими є сертифікати, що підтверджують якість і безпеку харчової продукції, видані компетентними органами країни походження, а також сертифікат походження товару. Для продукції тваринного або рослинного походження потрібні ветеринарні або фітосанітарні сертифікати, що засвідчують відповідність продукції санітарним стандартам України. Крім того, імпортер зобов'язаний мати сертифікати якості та безпеки, затверджені Міністерством охорони здоров'я України, які підтверджують, що продукція не містить шкідливих речовин і є безпечною для споживання. Гігієнічні висновки або санітарні сертифікати також мають бути представлені, якщо це передбачено для конкретного виду товару. Останнім обов'язковим документом є підтвердження сплати митних платежів і податків, що засвідчує виконання фінансових зобов'язань перед державою.

Фізичним особам дозволяється ввозити харчові продукти для особистого споживання, загальна кількість яких не перевищує законодавче закріплених в

Україні норм, без подання відповідних дозвільних документів. Разом з тим, Законом України зазначено, що імпорт сільськогосподарської продукції, що підпадає під визначення 1-24 груп УКТ ЗЕД, громадянами на митну територію України у межах неторгового (туристичного) обороту у будь-яких обсягах без сертифіката встановленого зразка не дозволяється [10]. Вимоги до пакування та маркування продукції, яка імпортується на внутрішній український ринок, мають законодавче закріплення та утворюють адміністративний нетарифний бар'єр на шляху ввезення в Україну продукції іноземного виробництва.

Варто також зазначити, що заборонено пропуск на митну територію України та реалізацію товару, якщо на його упаковці (етикетках) відсутня відповідна інформація у доступній для сприйняття формі. Маркування має здійснюватися державною мовою України та інформувати про: «загальну назву харчового продукту; номінальну кількість харчового продукту в установлених одиницях виміру (маси, об'єму тощо); склад харчового продукту, якщо він виготовлений з кількох складників, із зазначенням переліку назв, використаних у процесі виготовлення інших продуктів харчування, харчових добавок, барвників, інших хімічних речовин або сполук; енергетичну цінність та дату виготовлення; строк придатності до споживання чи дату закінчення строку придатності до споживання; умови зберігання та умови використання; найменування та адресу виробника і місце виготовлення; відсоток сторонніх синтетичних (штучних) домішок; застереження щодо вживання харчового продукту дітьми, якщо він не є дитячим харчуванням, а підстави для такого застереження є» [11].

Також заборонено без дозволу Міністерства охорони здоров'я України подавати у маркуванні інформацію про лікувальні властивості харчових продуктів. Державне регулювання імпорту харчових продуктів стосується не тільки самих продуктів, а також і пакувальних матеріалів, у які їх вміщено. Вимоги стосовно пакування та маркування законодавчо закріплені в Україні низкою документів. Імпортери харчових продуктів зобов'язані їх знати і про їх дотримання відповідним чином домовлятися з контрагентами угод про експорт

до України харчових продуктів [12, с. 65]. Митний контроль та митне оформлення товарів, що переміщуються через митний кордон України, завершуються тільки після проведення встановлених законами України для кожного товару видів контролю. При вивезенні товарів за межі митної території України радіологічний контроль може здійснюватися в органах доходів і зборів відправлення при завершенні митного оформлення або у пунктах пропуску через державний кордон України при завершенні митного контролю товарів [13, с. 87].

Отже, система державного регулювання якості та безпеки харчових продуктів і продовольчої сировини в Україні детально описана законодавством, зокрема Законом України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів». За цим законом, Кабінет Міністрів України відіграє ключову роль у регулюванні шляхом державного нормування, обов'язкової сертифікації, установлення порядку ввезення та контролю за його дотриманням.

При ввезенні харчових продуктів на митну територію України імпортери повинні мати митну декларацію, сертифікати походження та відповідності, ветеринарні або фітосанітарні сертифікати для тваринних і рослинних продуктів, а також документи, що підтверджують сплату податків та митних зборів. Згідно із законодавством, існує шість незалежних державних структур, які контролюють якість та безпеку зазначених товарів, ускладнюючи процедуру отримання дозволу на ввезення та митне оформлення імпортованої продукції. Митний контроль та митне оформлення товарів залежать від виконання ряду обов'язкових вимог, включаючи сертифікацію, ветеринарний дозвіл, карантинний дозвіл та маркування. Заборона ввезення товарів без дотримання цих вимог створює адміністративний бар'єр для імпортерів.

РОЗДІЛ 2

**ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНИХ
ОПЕРАЦІЙ З ТОВАРАМИ ПРОДОВОЛЬЧОЇ ГРУПИ В УКРАЇНІ**

**2.1. Аналіз експортно-імпортних операцій з товарами продовольчої групи
в Україні протягом 2020-2024 рр.**

Експорт та імпорт продовольчих товарів не тільки визначають баланс зовнішньоекономічної діяльності, але й впливають на продовольчу безпеку держави. Протягом 2020-2024 рр. ситуація в експортно-імпортних операціях із продовольчими товарами значно змінювалася під впливом глобальних економічних викликів, пандемії COVID-19, а також війни в Україні, що призвело до трансформацій у торговельній політиці, логістиці та структурі товарообігу. Експорт продовольчих товарів України в період 2020-2024 рр. демонстрував значні зміни. До ключових товарних груп, що формують основу експорту, належать зернові культури, олійні культури, а також продукція тваринництва (табл. 2.1.).

Таблиця 2.1

**Основні категорії продовольчих товарів,
які експортувала Україна протягом 2020-2024 рр. (млн. тонн)**

Рік	Пшениця	Кукурудза	Соняшникова олія	М'ясо	Молочні продукти	Мед	Яйця
2020	20.5	35.7	5.8	0.9	0.7	0.4	0.3
2021	19.8	36.2	6.2	1.1	0.8	0.5	0.3
2022	17.5	33.0	5.9	1.0	0.7	0.5	0.3
2023	18.2	40.2	6.1	1.2	0.9	0.6	0.4
2024 (1 півріччя)	9.5	21.0	3.1	0.5	0.4	0.3	0.2

Джерело: створено автором на основі [15; 16]

Аналіз даних табл. 2.1. демонструє стабільні тенденції в експорті продовольчих товарів України за період 2020-2023 рр., з певними коливаннями, спричиненими зовнішніми факторами, такими як пандемія та військові дії. Пшениця та кукурудза продовжують відігравати провідну роль в українському

експорті, причому кукурудза показала найбільше зростання у 2023 р., коли її експорт досяг 40.2 мільйонів тон, що свідчить про стабільно високий попит на цю культуру на світовому ринку. Соняшникова олія також продовжує зростати, досягнувши 6.4 мільйонів тон у першому півріччі 2024 р., що підтверджує провідні позиції України у світі як одного з найбільших експортерів олії (Дод. А)[18, с. 49-50].

Щодо продукції тваринництва, експорт м'яса та молочних продуктів показує відносно стабільні, але менш значні обсяги (Дод. Б). Це свідчить про наявність попиту на українську продукцію тваринництва, хоча обсяги залишаються порівняно невеликими у структурі експорту. Мед та яйця демонструють стабільність експорту протягом аналізованого періоду, забезпечуючи сталі додаткові доходи для української агропромисловості [18, с. 50]. Перші піврічні дані за 2024 р. свідчать про певне зниження обсягів експорту порівняно з повними роками, що може бути обумовлено економічними та логістичними викликами, але загальна тенденція залишається позитивною, що свідчить про адаптаційний потенціал українського сільськогосподарського сектору до глобальних викликів.

Зауважимо, що Україна займає провідне місце у світовій торгівлі зерновими культурами, що забезпечує її стратегічну важливість на міжнародному ринку продовольства. Протягом 2020-2024 рр. частка України у світовому експорті пшениці стабільно становила близько 10%, що робить країну одним із п'яти найбільших експортерів цього виду зернових. Така позиція забезпечується як високою врожайністю українських земель, так і вигідним географічним розташуванням, що дозволяє швидко постачати продукцію на ринки Європи, Близького Сходу та Північної Африки [19, с. 70-1].

Ще більшу вагу Україна має у світовій торгівлі кукурудзою, де її частка сягає 15%. Це дозволяє державі займати одне з перших місць серед світових постачальників цієї культури. Особливо важливо відзначити, що попит на українську кукурудзу зростає навіть у складних економічних умовах, що

свідчить про високу конкурентоспроможність української продукції та стабільний попит на міжнародних ринках (рис. 2.1).

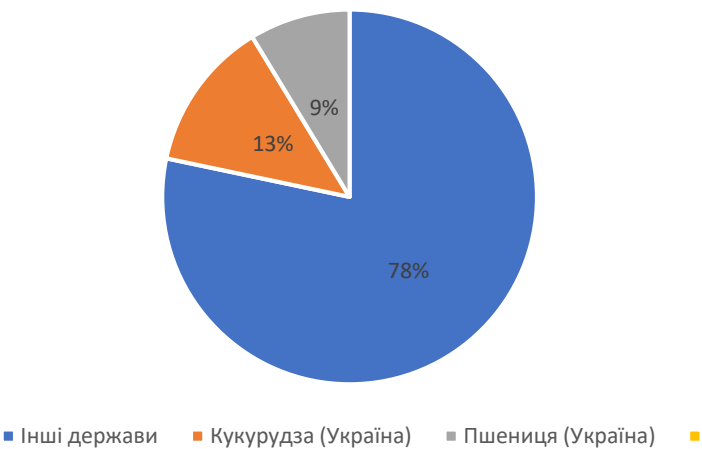

Рис. 2.1. Частка України у світовому експорті пшениці та кукурудзи 2023 р.

Джерело: [17]

Протягом 2020-2024 рр. структура імпорту продовольчих товарів в Україну залишалася досить різноманітною та залежала від потреб внутрішнього ринку, кліматичних умов, а також сезонності виробництва. Основні види продовольчих товарів, які імпортуються в Україну, включають рибу та морепродукти, цитрусові, екзотичні фрукти, м’ясо, а також молочні продукти (табл. 2.2.).

Таблиця 2.2

Основні категорії продовольчих товарів, які імпортувала Україна протягом 2020-2024 рр. (млн. тон)

Рік	Риба та морепродукти	Цитрусові та екзотичні фрукти	М’ясо	Молочні продукти	Інші товари)
2020	0.55	0.80	0.50	0.40	0.30
2021	0.60	0.85	0.52	0.42	0.35
2022	0.58	0.82	0.55	0.44	0.34
2023	0.62	0.90	0.60	0.48	0.38
2024 (1 півріччя)	0.30	0.45	0.32	0.25	0.20

Джерело: створено автором на основі [15; 16]

Динаміка імпорту продовольчих товарів протягом 2020-2024 рр. залежала від ряду факторів, включаючи сезонність, зміни попиту та коливання цін на світових ринках. Крім того, глобальні економічні потрясіння та внутрішні політичні події впливали на доступність певних видів продукції на українському ринку. Пандемія COVID-19 у 2020-2021 рр. призвела до значних змін у світових ланцюгах постачання, що безпосередньо вплинуло на імпорт продовольчих товарів в Україну. Через обмеження на міжнародну торгівлю, збої в логістиці та закриття кордонів на початкових етапах пандемії, обсяги імпорту деяких категорій товарів зменшилися. Наприклад, імпорт екзотичних фруктів та риби відчув короткострокове зниження через складнощі з транспортуванням і збільшенням витрат на логістику. Водночас, споживчий попит на продукти харчування залишався високим, що зумовило подальше зростання цін на деякі імпортовані товари [20, с. 103-104].

Повномасштабна війна в Україні, що розпочалася у 2022 р., значно вплинули на структуру імпорту продовольчих товарів. Війна призвела до руйнування інфраструктури та збоїв у внутрішньому виробництві, через що попит на імпортовані товари зріс. Це стосується насамперед м'яса, молочних продуктів та риби, оскільки внутрішні виробничі потужності зазнали значних втрат, а частина території країни була окупована або тимчасово непідконтрольна. Водночас блокування портів та порушення логістичних маршрутів вплинули на доступність та ціни на імпортні товари [20, с. 104]. Наприклад, риба та морепродукти, які традиційно імпортувалися з Норвегії та Ісландії, стали менш доступними через подорожчання транспортування та страхові ризики.

Коливання валютних курсів також суттєво вплинуло на імпорт продовольчих товарів. Знецінення національної валюти спричинило зростання цін на імпортовані товари, що вплинуло на купівельну спроможність населення. Наприклад, імпорт цитрусових та екзотичних фруктів, таких як банани та манго, став дорожчим для українських споживачів, що призвело до зменшення попиту на ці продукти або зміни структури імпорту на користь дешевших альтернатив.

У період невизначеності під час пандемії та війни попит на деякі види товарів, зокрема продукти тривалого зберігання (молочні продукти, консерви), значно зріс, оскільки споживачі намагалися запасатися необхідними товарами. Це вплинуло на динаміку імпорту цих продуктів, збільшуючи їх частку у загальній структурі імпорту. Водночас попит на менш необхідні товари, такі як екзотичні фрукти, знизився через підвищення цін та зміну споживчих пріоритетів.

Коливання цін на продовольчі товари на світових ринках також безпосередньо вплинули на імпорتنу структуру. Наприклад, вартість м'яса, особливо свинини та яловичини, зросла через глобальне зростання витрат на виробництво та транспорт. Це призвело до збільшення витрат на імпорт для України, що, у свою чергу, вплинуло на ціни для кінцевих споживачів. Ріст цін на молочні продукти та рибу був подібним, особливо враховуючи підвищення цін на енергоносії, необхідних для транспортування та зберігання цих продуктів. Основні партнери України щодо експорту та імпорту продовольчих товарів див. табл. 2.3.

Таблиця 2.3

**Основні партнери України щодо експорту та імпорту
продовольчих товарів**

Категорія товарів	Основні країни-партнери (Експорт)	Основні країни-партнери (Імпорт)
Зернові культури (пшениця, кукурудза)	Єгипет, Туреччина, Індонезія, Китай	-
Олійні культури (соняшникова олія)	Індія, Китай, Іспанія, Нідерланди	-
М'ясо	Саудівська Аравія, ОАЕ, Китай	Польща, Данія, Бразилія
Молочні продукти	Молдова, Казахстан, Грузія	Нідерланди, Польща, Німеччина, Франція
Мед	Німеччина, США, Франція	-
Риба та морепродукти	-	Норвегія, Ісландія, Китай
Цитрусові та екзотичні фрукти	-	Туреччина, Єгипет, Еквадор, Іспанія

Джерело: створено автором на основі [15; 16]

Як бачимо з табл. 2.3. основними країнами-партнерами щодо експорту зернових культур, таких як пшениця та кукурудза, є Єгипет, Туреччина,

Індонезія та Китай. Експорт олійних культур (соняшникової олії) спрямовується до Індії, Китаю, Іспанії та Нідерландів. М'ясо експортується переважно до Саудівської Аравії, ОАЕ та Китаю, а молочні продукти – до Молдови, Казахстану та Грузії. Мед експортується до Німеччини, США та Франції. Імпорт продовольчих товарів зосереджений на м'ясі з Польщі, Данії та Бразилії; молочних продуктах з Нідерландів, Польщі, Німеччини та Франції; рибі та морепродуктах з Норвегії, Ісландії та Китаю; цитрусових та екзотичних фруктах з Туреччини, Єгипту, Еквадору та Іспанії.

Під час повномасштабної війни, зокрема через блокування українських портів, експорт зернових та олійних культур зазнав значних змін. Україна була змушена шукати альтернативні маршрути постачання через західні кордони, що призвело до затримок у постачанні та зниження обсягів експорту до деяких країн, таких як Єгипет і Туреччина. Натомість, країни ЄС, зокрема Польща та Румунія, стали важливими логістичними партнерами для транзиту зернових і олійних культур. У сфері імпорту зросла роль європейських країн, таких як Польща та Німеччина, через логістичні труднощі з постачанням з більш віддалених країн, як-от Китай або Бразилія.

Порівняння обсягів експорту та імпорту продовольчих товарів України за 2023 р., а також аналіз торговельного сальдо для кожної категорії товарів див. табл. 2.4.

Таблиця 2.4

**Торговельний баланс України
за категоріями продовольчих товарів у 2023 р.**

Категорія товарів	Обсяг експорту	Обсяг імпорту	Торговельне сальдо
Зернові культури	48.5	0.00	48.50
Соняшникова олія	6.1	0.00	6.10
М'ясо	1.2	0.60	0.60
Молочні продукти	0.9	0.50	0.40
Риба та морепродукти	0.0	0.62	-0.62

Джерело: створено автором на основі [15; 16]

Зернові культури та соняшникова олія мають найбільше позитивне сальдо, що свідчить про значний експорт цих товарів без необхідності в імпорті,

забезпечуючи таким чином позитивний вплив на торговельний баланс країни. Зокрема, обсяг експорту зернових склав 48.5 млн тон, що забезпечило найбільший позитивний баланс у 48.5 млн тон. М'ясо та молочні продукти також мали позитивне сальдо, однак їхні обсяги експорту та імпорту більш збалансовані. Наприклад, обсяг експорту м'яса склав 1.2 млн тон, а імпорт – 0.6 млн тон, що дало позитивне сальдо в 0.6 млн тон. Для категорії риба та морепродукти сальдо є негативним, оскільки Україна імпортувала 0.62 млн тон цього товару, але не експортувала, що створило дефіцит у торговельному балансі на рівні – 0.62 млн тон.

Отже, аналіз експортно-імпортних операцій з товарами продовольчої групи в Україні за період 2020-2024 рр. свідчить про значну роль аграрного сектору у зовнішній торгівлі країни. Зернові культури та соняшникова олія залишаються основними експортними товарами, що забезпечують Україні стабільне позитивне сальдо у зовнішній торгівлі. У 2023 р. обсяги експорту продовольчих товарів досягли 77 млн тон, значну частину з яких склали кукурудза (63%) та пшениця (30%). Попри стабільні експортні показники у 2023 р., значна частина продовольчого сектора зазнала труднощів через скорочення виробничих площ, втрату робочої сили та інвестицій.

У той же час, імпорт продовольчих товарів залишається важливим елементом для задоволення внутрішнього попиту, особливо на такі товари, як риба, морепродукти, цитрусові, екзотичні фрукти, м'ясо та молочні продукти. Внутрішні економічні фактори, а також глобальні виклики, такі як пандемія COVID-19 і військові дії, вплинули на динаміку імпорту, підвищуючи вартість деяких категорій товарів і змінюючи структуру споживання.

2.2. Особливості застосування заходів тарифного та нетарифного регулювання при здійсненні операцій з продовольчими товарами

Тарифне та нетарифне регулювання впливає на обсяги імпорту та експорту продукції, регулюють внутрішній ринок і забезпечують дотримання стандартів

якості та безпеки. Одним із найбільших досягнень для України в сфері тарифного регулювання стало підписання Угоди про асоціацію з ЄС, яка включає положення про Глибоку та всеосяжну зону вільної торгівлі. З моменту набрання чинності цієї угоди у 2016 р., більшість митних тарифів на імпорту продовольчих товарів із ЄС було скасовано або значно знижено. Це зниження мит сприяло збільшенню обсягів імпорту європейських продовольчих товарів, оскільки вони стали доступнішими для українських споживачів [24]. Наприклад, мита на продукцію, таку як сири, молочні продукти та м'ясо, були або скасовані, або суттєво знижені, що дозволило споживачам купувати якісні товари за помірними цінами. Крім того, це сприяло збільшенню товарообігу між Україною та ЄС, полегшивши українським виробникам доступ до європейського ринку.

Попри зниження мит для деяких імпортованих товарів, Україна також застосовує захисні мита для підтримки національних виробників. Це стосується, зокрема, таких категорій товарів, як м'ясо, молочні продукти та цукор. Високі мита на імпорту цієї продукції захищають вітчизняних виробників від надмірної конкуренції з боку іноземних компаній, особливо з країн з нижчими виробничими витратами. Наприклад, мита на імпорту свинини з деяких країн залишаються високими, щоб забезпечити конкурентоспроможність українських виробників на внутрішньому ринку [24].

Захисні мита також застосовуються до деяких видів продукції для стабілізації внутрішнього ринку у випадках, коли імпорту може завдати шкоди вітчизняним виробникам. Це стосується сезонних товарів, таких як фрукти та овочі, де введення тимчасових мит дозволяє врівноважити попит та пропозицію на внутрішньому ринку в періоди пікових поставок з-за кордону. Окрім мит, Україна застосовує тарифні квоти на імпорту деяких продовольчих товарів. Тарифні квоти дозволяють імпортувати певну кількість продукції за зниженими митними ставками або без мита, проте якщо ці квоти перевищуються, застосовуються звичайні митні тарифи. Наприклад, в рамках DCFTA між Україною та ЄС було запроваджено квоти на деякі чутливі категорії товарів, такі як мед, кукурудза, пшениця та яйця [24; 25].

Тарифні квоти також застосовуються до інших країн, зокрема до товарів, які Україна імпортує з Туреччини, Єгипту або Бразилії. Це дозволяє регулювати обсяги імпорту, забезпечуючи рівновагу між попитом на внутрішньому ринку та необхідністю захисту національних виробників. Україна також активно використовує тарифні інструменти для стимулювання експорту продовольчих товарів. Зокрема, експортна політика України включає скасування або зниження мит для агропромислових товарів, таких як зернові культури та соняшникова олія, що дозволяє вітчизняним виробникам бути конкурентоспроможними на світовому ринку [26, с. 210-211]. Для деяких товарів експорт практично не обкладається митом, що сприяє значному обсягу експорту до країн Європи, Азії та Африки (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Обсяг тарифних квот та ставки ввізного мита ЄС на продовольчі товари

Продукт	Обсяг тарифної квоти (2023 р.)	Ставка ввізного мита ЄС (2023 р.)
Соняшникова олія	300 тис. т. – 400 тис. т.	90,0 євро/1000 кг – базова ставка; 0% – у межах тарифної квоти.
Мед	10 тис. т. – 12 тис. т.	75,0 євро/1000 кг – базова ставка; 0% – у межах тарифної квоти.
М'ясо птиці (курятина)	200 тис. т. – 250 тис. т.	100,0 євро/1000 кг – базова ставка; 0% – у межах тарифної квоти.
Молочні продукти	50 тис. т. – 60 тис. т.	150,0 євро/1000 кг – базова ставка; 0% – у межах тарифної квоти для сирів; 120,0 євро/1000 кг для масла.
М'ясо свинини	100 тис. т. – 150 тис. т.	85,0 євро/1000 кг – базова ставка; 0% – у межах тарифної квоти.
Цукор	30 тис. т. – 35 тис. т.	50,0 євро/1000 кг – базова ставка; 0% – у межах тарифної квоти.

Джерело: складено за даними Міністерства економіки України

Встановлення квот дозволяє забезпечити баланс на внутрішньому ринку, підтримати національних виробників і уникнути надмірного тиску з боку іноземних товарів. Квоти часто використовуються у двосторонніх угодах, таких як Угода про асоціацію між Україною та ЄС, де передбачено специфічні квоти для окремих товарних груп. Важливу роль у регулюванні імпорту продовольчих товарів відіграють тарифні квоти, які були встановлені в рамках DCFTA між Україною та Європейським Союзом [24]. Ці квоти дозволяють імпортувати певні

обсяги продукції за зниженими митними ставками або без мита. Наприклад, Україна отримала безмитні квоти на експорт до ЄС таких чутливих для ринку товарів, як зернові культури (пшениця, кукурудза), яйця, мед та деякі молочні продукти. Це дозволяє українським виробникам безперешкодно постачати ці товари на європейський ринок, однак після досягнення встановленої квоти на ці товари застосовуються звичайні митні ставки.

Такі квоти мають велике значення для українського аграрного сектору, оскільки вони стимулюють зростання експорту та збільшують присутність українських товарів на ринку ЄС. Наприклад, квота на мед є одним із важливих інструментів для українських виробників меду, дозволяючи постачати цей продукт на європейські ринки без додаткових мит. Однак, через високий попит на український мед, квоти на цей продукт часто вичерпуються досить швидко, що свідчить про значну конкурентоспроможність цього товару на світовому ринку [26, с. 215]. Обсяг тарифних квот та ставки ввізного мита України на продовольчі товари (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

**Обсяг тарифних квот та ставки
ввізного мита України на продовольчі товари**

Продукт	Обсяг тарифної квоти (2023 р.)	Ставка ввізного мита України (2023 р.)
Соняшникова олія	250 тис. т. – 300 тис. т.	70,0 євро/1000 кг – базова ставка; 0% – у межах тарифної квоти.
Мед	8 тис. т. – 10 тис. т.	60,0 євро/1000 кг – базова ставка; 0% – у межах тарифної квоти.
М'ясо птиці (курятина)	150 тис. т. – 200 тис. т.	90,0 євро/1000 кг – базова ставка; 0% – у межах тарифної квоти.
Молочні продукти	40 тис. т. – 50 тис. т.	100,0 євро/1000 кг – базова ставка; 0% – у межах тарифної квоти для сирів; 80,0 євро/1000 кг для масла.
М'ясо свинини	80 тис. т. – 120 тис. т.	70,0 євро/1000 кг – базова ставка; 0% – у межах тарифної квоти.
Цукор	25 тис. т. – 30 тис. т.	45,0 євро/1000 кг – базова ставка; 0% – у межах тарифної квоти.

Джерело: складено за даними Міністерства економіки України

Окрім квот на експорт, Україна також застосовує кількісні обмеження щодо імпорту певних продовольчих товарів для захисту внутрішнього ринку. Це

стосується, зокрема, м'яса та молочних продуктів, де існують обмеження на обсяги імпорту для підтримки національних виробників і уникнення надмірного насичення ринку імпортною продукцією. Наприклад, Україна має встановлені квоти на імпорт свинини та яловичини з деяких країн, що дозволяє обмежити обсяг імпортованого м'яса за зниженими митними ставками. Також у рамках угод із третіми країнами, такими як Туреччина або Бразилія, Україна встановлює квоти на імпорт певних продуктів, таких як фрукти, овочі або м'ясо. Це дозволяє підтримувати конкурентоспроможність національної продукції на внутрішньому ринку, особливо під час сезонного виробництва, коли пропозиція з боку вітчизняних виробників є достатньою для задоволення попиту.

Яскравим прикладом є квоти на імпорт фруктів та овочів, таких як цитрусові або банани. Україна не має достатнього внутрішнього виробництва цих продуктів, тому імпорт цитрусових здійснюється без суттєвих обмежень, однак у деяких випадках запроваджуються сезонні квоти для обмеження імпорту в період активного збору вітчизняної продукції. Ще одним прикладом є квоти на імпорт риби та морепродуктів. Через те, що Україна імпортує більшість рибної продукції, квоти встановлюються для контролю за надходженням дешевшої імпортної продукції та підтримки національних виробників риби. Такі квоти дозволяють зберегти баланс на ринку та не допустити перевантаження імпортом у періоди пікових поставок з-за кордону.

Після підписання Угоди про асоціацію з ЄС Україна зобов'язалася поступово гармонізувати свої стандарти з європейськими нормами, зокрема у сфері продовольчих товарів. Це передбачало приведення українських стандартів у відповідність до вимог ЄС щодо безпеки харчових продуктів, захисту споживачів, дотримання екологічних та санітарних норм. Гармонізація сприяла спрощенню процедур експорту української продукції до країн ЄС і водночас підвищила рівень якості імпортованих товарів на внутрішньому ринку України [26, с. 211]. Зокрема, Україна впровадила систему НАССР для забезпечення безпеки харчових продуктів, яка є обов'язковою для виробників харчових товарів у ЄС. Це дозволяє українським виробникам відповідати високим

вимогам до якості, що відкриває доступ до європейських ринків. У сфері імпорту також діють схожі вимоги: продукти, що ввозяться в Україну, повинні відповідати стандартам якості та безпеки, встановленим українськими регуляторними органами [27, с. 286-287].

Процес сертифікації є обов'язковим для багатьох категорій продовольчих товарів, які імпортуються та експортуються. Сертифікація передбачає видачу відповідних документів, що підтверджують відповідність продукції встановленим стандартам якості, безпеки та екологічності. Це включає перевірку якості сировини, технологічних процесів, а також кінцевого продукту на відповідність встановленим нормам. Наприклад, для імпорту м'яса, молочних продуктів, риби та інших продовольчих товарів діють суворі вимоги щодо сертифікації відповідно до санітарних і фітосанітарних норм. Кожна партія товарів повинна пройти контроль у відповідних лабораторіях і отримати сертифікати, що підтверджують їхню безпеку для споживання. Це включає перевірку на відсутність шкідливих речовин, мікробіологічних забруднень, а також відповідність стандартам щодо маркування та упаковки [28].

Санітарні та фітосанітарні заходи є важливою частиною нетарифного регулювання при імпорті та експорті продовольчих товарів. Ці заходи встановлюють вимоги щодо контролю якості харчових продуктів і сировини, що має на меті запобігання ввезенню в країну хвороб тварин і рослин, які можуть загрожувати здоров'ю людей або шкодити місцевому аграрному сектору. Україна, як член Світової організації торгівлі, дотримується міжнародних норм у сфері санітарних та фітосанітарних заходів [28]. Це дозволяє забезпечити відповідність як українських товарів на експорт, так і імпортованої продукції вимогам до безпеки. У рамках гармонізації з європейськими стандартами Україна запровадила обов'язкову фітосанітарну сертифікацію для імпортованої рослинної продукції, зокрема зернових культур, овочів та фруктів. Крім того, м'ясо, риба та інші продукти тваринного походження також повинні відповідати високим санітарним нормам, що регулюються українським законодавством і відповідними директивами ЄС.

Маркування є важливим елементом нетарифного регулювання, оскільки воно забезпечує інформацію для споживачів щодо походження продукції, її складу, дати виготовлення та строку придатності. У рамках гармонізації з нормами ЄС Україна впровадила нові вимоги щодо маркування продовольчих товарів, які включають обов'язкове зазначення країни походження, а також інформацію про використання алергенів у складі продуктів. Це сприяє підвищенню прозорості ринку та захисту прав споживачів. Крім того, простежуваність продукції, тобто можливість відстеження всього шляху товару від виробника до кінцевого споживача, стала обов'язковим елементом для багатьох категорій харчових продуктів. Це допомагає у разі виявлення проблем з якістю або безпекою продуктів швидко встановити джерело проблеми та вжити необхідних заходів для вилучення небезпечної продукції з обігу [28].

Ліцензування є ще одним важливим інструментом у регулюванні зовнішньоекономічної діяльності України. Ліцензії використовуються для контролю за імпортом та експортом стратегічних товарів, таких як продовольчі товари, що забезпечує відповідність продукції вимогам якості та безпеки. Це дозволяє не лише уникнути надмірного імпорту або експорту, а й регулювати пропозицію на ринку та забезпечити стабільність. Ліцензування сприяє прозорості процесів імпорту та експорту, захищає інтереси споживачів і забезпечує, щоб продукція, яка постачається на внутрішній ринок або експортується, відповідала міжнародним стандартам.

Після початку повномасштабного вторгнення РФ на територію України Уряд вжив ряд нетарифних заходів для стабілізації ринку продовольчих товарів і забезпечення продовольчої безпеки. Ключовим заходом стало введення заборони на експорт деяких видів агропромислової продукції, таких як овес, просо, гречка, сіль і жито, а також ліцензування експорту соціально важливих товарів, включаючи пшеницю, кукурудзу, соняшникову олію та інші. Також було спрощено процес митного оформлення продовольчих товарів, що дозволило прискорити постачання таких продуктів, як м'ясо, молоко, риба, овочі тощо, і забезпечити їх доступність на внутрішньому ринку. Уряд постійно

оновлював перелік товарів критичного імпорту, щоб уникнути дефіциту продовольчих товарів, а також забезпечити безперебійне постачання продукції, необхідної для підтримки населення та економіки в умовах війни. Крім того, для стратегічних продуктів, таких як пшениця, кукурудза, соняшникова олія та інші продовольчі товари, було введено ліцензування, яке допомогло контролювати їх експорт і імпорт, сприяючи підтримці стабільної ситуації на ринку.

Отже, підписання Угоди про асоціацію з ЄС та її положення щодо Глибокої та всеосяжної зони вільної торгівлі дало можливість суттєво знизити мита на імпорт продовольчих товарів з країн ЄС, що призвело до збільшення обсягів торгівлі та зростання доступності якісних європейських продуктів для українських споживачів. Одночасно, Україна використовує захисні мита для підтримки національних виробників і обмеження надмірного імпорту, що дозволяє забезпечити конкурентоспроможність вітчизняної продукції. Нетарифні заходи, такі як стандартизація, сертифікація та санітарно-фітосанітарні норми, стали важливими елементами регулювання як імпорту, так і експорту продовольчих товарів. Гармонізація українських стандартів із європейськими нормами сприяла підвищенню якості товарів та полегшила доступ українських виробників до ринків ЄС. Окрім цього, встановлення квот та кількісних обмежень дозволяє зберігати баланс на внутрішньому ринку і підтримувати національних виробників у конкурентних умовах.

2.3. Митні ризики при ввезенні продовольчих товарів на територію України

Митні ризики виникають через порушення митного законодавства, неточності у декларуванні товарів, недотримання санітарних норм або помилки в сертифікації продукції (Дод. В). Одним із основних аспектів неправильного декларування є невірна класифікація продукції за кодами УКТ ЗЕД. Від правильності вибору коду залежить розмір митних зборів, які необхідно сплатити. Помилки у класифікації можуть призвести до того, що товар буде

оподаткований за нижчою ставкою, ніж передбачено законодавством, що розглядається як порушення митних правил. У такому разі митні органи можуть накласти штрафи або навіть відмовити у випуску товару на ринок до виправлення помилок і сплати необхідних зборів [29, с. 167]. Статистика випадків недостовірної класифікації продовольчих товарів за УКТЗЕД (період з 2021-2023 рр.) див. табл. 2.7.

Таблиця 2.7

Статистика випадків недостовірної класифікації продовольчих товарів за УКТ ЗЕД (період з 2021-2023 рр.)

Рік	Кількість випадків	Загальна сума митних платежів	Основні категорії продовольчих товарів з порушеннями
2021	450	8 млн грн	М'ясо, молочні продукти, олія
2022	500	10 млн грн	Цукор, фрукти, м'ясо
2023	530	12 млн грн	Овочі, молочні продукти, зернові

Джерело: складено за даними звіту Держмитслужби

Інший аспект неправильного декларування – це помилки у зазначенні кількості товарів або їх вартості. Занижені або завищені дані можуть призвести до некоректного розрахунку митних платежів. Наприклад, якщо кількість товарів занижена у декларації, це може призвести до недостатньої сплати митних зборів, що, своєю чергою, викличе додаткові перевірки з боку митних органів. Заниження вартості товарів також часто використовується для зменшення суми митних платежів, що вважається порушенням і тягне за собою фінансові санкції. Неточності у документах, що супроводжують товар (інвойсах, накладних, сертифікатах походження тощо), також можуть призвести до помилок у декларуванні. Якщо документи не містять точної інформації про походження товару, його склад або властивості, це може стати причиною виникнення митних ризиків [30, с. 44-45]. Наприклад, помилки у документах щодо походження товару можуть призвести до застосування неправильних тарифів або заборони на ввезення, особливо якщо товар походить із країн, на які накладено санкції.

У 2021 р. ДМС України зафіксувала значну кількість порушень, пов'язаних із неправильним визначенням митної вартості товарів. Наприклад, лише за

перший квартал 2021 р. було виявлено понад 1200 випадків неправильного декларування вартості імпортованих товарів, що призвело до недоплати митних платежів на загальну суму понад 50 млн гривень. У 2022 р. митні органи України наклали штрафи на імпортерів за недоплату митних платежів та неправильне декларування товарів на загальну суму 1,8 млрд гривень. Це включало порушення щодо класифікації товарів за кодами УКТ ЗЕД, заниження митної вартості та приховування реальної кількості товарів [24]. Протягом 2023 р. Держмитслужба України виявила 11 935 порушень митних правил на загальну суму 8,9 мільярда гривень, що включало продовольчі товари та сільськогосподарську продукцію на суму 88 мільйонів гривень. Порівняно з попереднім роком, кількість порушень та їхня вартість значно зросли. Зокрема, за дев'ять місяців 2023 р. було зафіксовано порушення щодо продовольчих товарів на суму 61 мільйон гривень, що свідчить про значний рівень недостовірної класифікації та неправильного декларування товарів [24].

При ввезенні продовольчих товарів на територію України важливу роль відіграють санітарно-епідеміологічні та фітосанітарні вимоги. Недотримання цих стандартів може призвести до значних ризиків як для безпеки споживачів, так і для імпортерів, оскільки продукція, що не відповідає санітарним нормам, підлягає вилученню або знищенню. Санітарні та фітосанітарні ризики виникають через небезпечні хімічні, мікробіологічні або фізичні забруднювачі, а також через порушення правил зберігання та транспортування продуктів харчування.

Один із ключових аспектів санітарно-епідеміологічного контролю полягає у виявленні потенційно небезпечних речовин у продуктах харчування. Це можуть бути пестициди, важкі метали або інші хімічні речовини, що можуть загрожувати здоров'ю споживачів. Усі імпортовані продовольчі товари підлягають обов'язковому санітарному контролю, який проводиться відповідно до вимог українського законодавства та міжнародних норм. При виявленні небезпечних речовин продукція може бути повернута на батьківщину або знищена. Наприклад, ввезення фруктів чи овочів, оброблених забороненими

хімічними препаратами, може призвести до їх негайного вилучення. Це не лише фінансово не вигідно для імпортера, але й створює ризики втрати репутації постачальника [30, с. 44].

Фітосанітарний контроль спрямований на запобігання ввезенню в країну шкідливих організмів, які можуть завдати шкоди сільськогосподарському сектору. Це стосується як рослинної продукції, так і продуктів тваринного походження. Наприклад, при імпорті зернових, овочів або фруктів важливо дотримуватися вимог щодо відсутності шкідників, хвороб або грибків. Одним із прикладів фітосанітарного ризику є ввезення зараженого зерна, яке може призвести до поширення небезпечних шкідників або хвороб рослин на території України. Якщо таке зерно буде виявлене під час контролю, воно підлягає або поверненню, або знищенню. Це може створити серйозні економічні збитки для імпортера, особливо в разі великих партій товару.

Санітарно-епідеміологічні та фітосанітарні ризики також можуть виникати через порушення умов зберігання або транспортування продовольчих товарів. Продукція, яка підлягає спеціальним умовам зберігання, наприклад, охолодження або заморожування, повинна транспортуватися відповідно до цих вимог. Недотримання температурних режимів може призвести до псування продуктів або втрати їхніх харчових якостей. Неправильне зберігання може сприяти розмноженню патогенних мікроорганізмів, що робить продукцію небезпечною для вживання. У таких випадках продукція не допускається до реалізації на ринку і підлягає вилученню або знищенню [32, с. 36-37].

У 2022-2023 рр. кількість фітосанітарних порушень при імпорті продовольчих товарів також збільшилася. За даними Держпродспоживслужби, у першому півріччі 2023 р. було зафіксовано понад 600 випадків ввезення продовольчих товарів, які не відповідали встановленим санітарно-епідеміологічним нормам [24]. Більшість випадків стосувалася ввезення овочів та фруктів, які не проходили належну перевірку на пестициди та інші шкідливі речовини. Для мінімізації санітарно-епідеміологічних та фітосанітарних ризиків імпортерам необхідно забезпечувати відповідність усіх партій товарів

встановленим стандартам безпеки. Обов'язкове проведення лабораторних досліджень перед ввезенням продукції допоможе уникнути потенційних порушень. Також важливо забезпечити правильні умови зберігання та транспортування, особливо для товарів, які потребують специфічних умов, таких як охолодження чи заморожування.

Сертифікація та відповідність стандартам виникає у випадках, коли продукція не відповідає встановленим стандартам якості та безпеки, або коли документи, що підтверджують її сертифікацію, мають неточності чи порушення. Невиконання вимог до сертифікації може призвести до затримки товарів на митниці, їх повернення або навіть знищення, що несе значні фінансові ризики для імпортера. Продовольчі товари, які імпортуються до України, повинні відповідати як українським, так і міжнародним стандартам, зокрема стандартам безпеки харчових продуктів, встановленим Європейським Союзом та іншими міжнародними організаціями. Продукти, що не відповідають цим стандартам, не допускаються на український ринок [32, с. 37]. Наприклад, товари, які не відповідають стандартам НАССР або ISO, можуть бути затримані на митниці або повернені до країни походження. Якщо імпортовані товари не відповідають вимогам сертифікації щодо вмісту шкідливих речовин або безпеки для споживачів, митні органи мають право заборонити їх ввезення, що може призвести до значних фінансових втрат для компаній-імпортерів, оскільки продукція, яка не пройшла сертифікацію, не може бути реалізована на внутрішньому ринку.

Ще одним важливим аспектом є документальні неточності або помилки у сертифікаційних документах. Наприклад, якщо сертифікат походження товару містить неправдиву або неповну інформацію про продукт, це може спричинити затримку на митниці або відмову у його ввезенні. Товари, які не мають належної сертифікації або мають неправильно оформлені сертифікати, можуть бути повернуті або вилучені з обігу. Для уникнення таких ризиків необхідно забезпечити точність та повноту сертифікаційних документів на всі партії товарів, що імпортуються. Документи мають включати точну інформацію про

походження, склад та властивості продуктів, а також підтвердження відповідності стандартам безпеки.

Ризики щодо митних платежів і податків можуть виникати внаслідок невірного визначення митної вартості товарів, неправильного розрахунку податків або приховування реальних даних про товари, що призводить до накладення штрафів, затримки на митниці або навіть конфіскації продукції. Нижче розглянуто основні ризики, пов'язані з митними платежами і податками, та способи їх мінімізації.

Митна вартість є основою для нарахування митних платежів, таких як мита, акцизи та ПДВ. Одним із найпоширеніших ризиків є неправильне визначення митної вартості товарів. Це може відбуватися через свідоме або випадкове заниження вартості товару у митній декларації, що призводить до недоплати митних платежів. Така практика вважається порушенням митного законодавства і може спричинити накладення штрафів, затримку товарів на митниці або навіть їх конфіскацію. Заниження митної вартості може відбутися внаслідок надання недостовірних інвойсів, неправильного зазначення реальних витрат на транспортування або інших супутніх витрат [29, с. 168].

Ще одним ризиком є неправильний розрахунок митних платежів і податків, зокрема через помилки у визначенні кодів УКТ ЗЕД. Неправильна класифікація товару може призвести до помилок у розрахунку ставок мит та податків, що спричинить або переплату, або недоплату. Переплата може бути фінансово не вигідною для компанії, тоді як недоплата тягне за собою санкції та додаткові фінансові витрати на сплату штрафів і пені.

Іноді імпортери можуть свідомо або несвідомо приховувати або викривляти інформацію про кількість або характеристики товарів з метою зменшення митних зобов'язань. Це може стосуватися заниження кількості товару, приховування його фактичної вартості або зазначення неправдивої інформації про країну походження. Такі дії є порушенням митного законодавства і можуть призвести до серйозних фінансових санкцій, зокрема штрафів,

конфіскації товару або заборони на подальшу зовнішньоекономічну діяльність компанії.

Невиконання вимог щодо митних платежів і податків може мати серйозні правові наслідки. За порушення митного законодавства передбачено накладення штрафів, які можуть становити від 100 до 300% від суми недоплачених митних платежів. У випадку серйозних порушень можливе вилучення або конфіскація товару, що спричиняє додаткові втрати для імпортера. Крім того, у випадку регулярних порушень митних правил компанія може втратити право на проведення імпортно-експортних операцій. Для уникнення ризиків, пов'язаних із митними платежами і податками, імпортерам слід забезпечити правильність усіх даних, що подаються у митній декларації [30, с. 45]. Необхідно ретельно перевіряти митну вартість товарів, правильність класифікації за кодами УКТ ЗЕД і забезпечувати відповідність усіх супровідних документів. Використання автоматизованих систем для розрахунку митних платежів також може допомогти знизити ризик помилок і забезпечити відповідність законодавству.

Повномасштабна війна в Україні значно підвищила митні ризики, особливо у процесі ввезення продовольчих товарів. Ось кілька ключових ризиків, які виникли через війну і мають прямий вплив на митні платежі та податки [32, с. 38]:

1. Зміни логістичних маршрутів і додаткові витрати. Через військові дії традиційні логістичні маршрути, такі як чорноморські порти, були заблоковані або зруйновані, що змусило імпортерів шукати альтернативні шляхи постачання товарів, зокрема через західні кордони або авіатранспорт. Затримки під час транспортування також можуть призвести до порушення митних правил через неправильну або неточну оцінку вартості та обсягів товару. Наприклад, за даними Міністерства аграрної політики та продовольства України, у 2022 р. близько 70% продовольчого експорту було переведено на залізничні маршрути та автотранспорт, що призвело до значних затримок і зростання транспортних витрат. Згідно з даними Української аграрної конфедерації, внаслідок бойових

дій та окупації окремих регіонів України близько 30% виробничих потужностей аграрного сектора було втрачено або виведено з ладу [24].

2. Збільшення кількості помилок у документах через форс-мажорні обставини. В умовах війни підприємства стикаються з постійними перебоями в роботі, що призводить до помилок у документації, особливо в митних деклараціях. Через часткове або повне знищення складів, виробничих об'єктів або митних терміналів можуть виникати труднощі у правильному відображенні інформації щодо кількості та вартості товарів, що підвищує ризики недоплати митних платежів і податків. За даними Державної митної служби, у 2022 р. було зафіксовано понад 3500 випадків порушень митних правил щодо продовольчих товарів, включаючи неправильне декларування кількості та вартості товарів, що призвело до втрат державного бюджету у розмірі понад 1,2 млрд гривень. Найбільше порушень стосувалося ввезення м'ясної продукції та молочних продуктів, де фіксувалося заниження вартості товарів [25].

3. Висока ймовірність шахрайства або фальсифікації даних. У кризових умовах війни зросла кількість випадків шахрайства та фальсифікації документів. Деякі підприємства можуть намагатися приховати або викривити інформацію щодо вартості або походження товарів, щоб знизити митні платежі, використовуючи нестабільну ситуацію, що є причиною значних ризиків для імпортерів, включаючи штрафи, конфіскацію товарів і блокування подальшої діяльності.

4. Порушення у роботі митних органів і систем. Через бойові дії робота митних органів часто ускладнена, що може призвести до затримок у проведенні митних процедур і обробки документів. Збої у функціонуванні систем електронного декларування, відключення енергопостачання та проблеми зі зв'язком також сприяють підвищенню ризиків невчасної сплати митних платежів або податків, що призводить до додаткових штрафів.

5. Вплив санкцій і обмежень на зовнішньоекономічну діяльність. Через військові дії Україна стикається з низкою міжнародних санкцій та обмежень щодо торгівлі з деякими країнами або товарами. Це збільшує ризики для

імпортерів у випадках, коли товари можуть підпадати під санкційні обмеження або обмеження на ввезення з певних країн. Неврахування санкційного режиму спричиняє блокування операцій та накладення штрафів з боку міжнародних партнерів або українських митних органів. За даними ДМС, у 2022 р. кількість затримок товарів через порушення правил походження зросла на 25% порівняно з 2021 р. [25].

Отже, аналіз митних ризиків при ввезенні продовольчих товарів на територію України показує, що ризики неправильного декларування, недотримання санітарно-епідеміологічних та фітосанітарних норм, сертифікації, а також митних платежів значно ускладнюють процес імпорту. Невірні класифікація товарів, заниження їх вартості або недотримання стандартів безпеки можуть спричинити затримки на митниці, фінансові санкції або навіть конфіскацію продукції. Війна в Україні додатково загострила ці ризики, ускладнивши логістику, підвищивши ймовірність помилок у документації та збільшивши кількість порушень митних правил. Порушення умов зберігання та транспортування, а також санкції та міжнародні обмеження лише поглибили кризові ситуації. Усе це вимагає ретельної підготовки та уважного дотримання всіх нормативних вимог з боку імпортерів для мінімізації потенційних втрат.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ МИТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНИХ ОПЕРАЦІЙ З ПРОДОВОЛЬЧИМИ ТОВАРАМИ

3.1. Вимоги доступу продуктів харчування на внутрішній ринок: досвід Європейського Союзу

Нормативна база ЄС щодо доступу харчових продуктів на внутрішній ринок має важливе значення для забезпечення високого рівня безпеки та якості продуктів, що потрапляють до споживачів. Основним законодавчим актом, який регулює ці процеси, є Регламент (ЄС) № 178/2002, який встановлює загальні принципи та вимоги до харчового законодавства в ЄС. Цей регламент також засновує Європейське агентство з безпеки харчових продуктів (EFSA), що відповідає за оцінку ризиків та контроль за безпекою продуктів на ринку [33]. Одним із основних положень цього регламенту є вимога до простежуваності, яка гарантує, що кожен харчовий продукт може бути відстежений на всіх етапах його виробництва та постачання.

Ще одним важливим документом є Регламент (ЄС) № 853/2004, який стосується гігієни харчових продуктів. Він зобов'язує підприємства впроваджувати систему НАССР (Аналіз ризиків і критичні контрольні точки), яка допомагає ідентифікувати та контролювати потенційні ризики на всіх етапах виробничого процесу. Цей регламент також встановлює вимоги до гігієни на виробництвах, починаючи з обробки сировини та завершуючи транспортуванням і зберіганням продуктів [34]. Особлива увага приділяється навчанню персоналу щодо дотримання гігієнічних стандартів, оскільки це є важливим елементом забезпечення безпеки продукції.

Регламент (ЄС) № 853/2004 регулює специфічні гігієнічні вимоги для продуктів тваринного походження, таких як м'ясо, молочні продукти та риба. Цей документ доповнює загальні вимоги гігієни, але фокусується на

обов'язковій сертифікації та перевірках продуктів тваринного походження. Продукція тваринного походження повинна відповідати жорстким стандартам безпеки, перш ніж вона потрапить на ринок ЄС [35].

Також важливим є Регламент (ЄС) № 1169/2011, який стосується маркування харчових продуктів. Згідно з цим регламентом, виробники зобов'язані чітко зазначати склад продукту, включно з алергенами, а також надавати інформацію про його харчову та енергетичну цінність. Це забезпечує споживачам можливість свідомо обирати продукти, а також гарантує безпечність споживання, особливо для осіб з харчовими алергіями або особливими потребами [36]. Наприклад, продукція, що імпортується до ЄС, повинна відповідати суворим стандартам маркування, що включають обов'язкову наявність інформації про методи виробництва та місце походження.

Хоча нормативна база ЄС є загальною для всіх країн-членів, окремі держави можуть мати власні специфічні вимоги до доступу харчових продуктів на свій внутрішній ринок. Наприклад, у Німеччині діють додаткові перевірки на відповідність продуктів тваринного походження високим стандартам гігієни, і регулятори можуть вимагати додаткових тестів перед виходом таких продуктів на ринок. Франція приділяє особливу увагу захисту своїх національних продуктів, таких як сир або вино, через систему географічних позначень. Це означає, що харчові продукти, які претендують на продаж під певними назвами (наприклад, «Шампань»), повинні суворо відповідати умовам виробництва у певному регіоні. Італія також суворо контролює якість своїх національних харчових продуктів і підтримує систему маркування, що гарантує високу якість продуктів, таких як оливкова олія або паста, які широко експортуються [37, с. 41-42].

Основні вимоги до якості та безпеки харчових продуктів в Європейському Союзі є жорсткими і спрямовані на забезпечення здоров'я споживачів та захист їхніх прав. Однією з найважливіших вимог є дотримання системи НАССР, яка обов'язкова для всіх підприємств, що займаються виробництвом та обробкою харчових продуктів. Ця система є превентивною методикою управління

ризиками і дозволяє ідентифікувати можливі небезпеки, запобігаючи їм на всіх етапах виробничого процесу. Підприємства зобов'язані регулярно проводити перевірки щодо дотримання критичних точок контролю, а також постійно вдосконалювати процеси на основі отриманих даних.

Також велике значення має санітарний та фітосанітарний контроль. Він регулюється нормами ЄС, які встановлюють вимоги до перевірки продуктів рослинного та тваринного походження на наявність шкідливих речовин, хвороб або забруднень. Продукти повинні відповідати встановленим санітарним і фітосанітарним нормам, і будь-яке відхилення від цих стандартів може призвести до вилучення товару з ринку або заборони його імпорту в ЄС. Нарешті, велика увага приділяється дотриманню вимог щодо упаковки. Харчові продукти повинні бути упаковані таким чином, щоб гарантувати їх безпечність під час транспортування, зберігання та продажу. Пакування повинно відповідати екологічним стандартам ЄС, що забезпечує мінімальний вплив на навколишнє середовище.

Для того щоб продукти могли бути реалізовані на ринку ЄС, вони повинні пройти процедури сертифікації, які підтверджують їхню відповідність вимогам безпеки, якості та маркування. Основним регулятором у сфері сертифікації харчових продуктів є Європейське агентство з безпеки харчових продуктів (далі – EFSA). EFSA здійснює наукову оцінку ризиків і є центральним органом у процесі ліцензування нових продуктів харчування. Продукція повинна відповідати законодавству ЄС у галузі безпеки харчових продуктів, зокрема щодо використання добавок, пестицидів та інших потенційно шкідливих речовин [37, с. 58-59].

Процедура сертифікації для харчових продуктів включає кілька ключових аспектів. По-перше, харчові продукти повинні відповідати стандартам ЄС щодо безпеки, включаючи гігієнічні вимоги та контроль за рівнем шкідливих речовин. Це стосується не тільки кінцевого продукту, але й процесів виробництва та обробки. Наприклад, продукти тваринного походження мають проходити суворі ветеринарні перевірки перед імпортом до ЄС. Крім того, харчові продукти

повинні відповідати вимогам фітосанітарного контролю, якщо йдеться про продукцію рослинного походження. Всі ці продукти підлягають перевірці на наявність шкідників, хвороб або інших ризиків, що можуть загрожувати здоров'ю споживачів або сільськогосподарським культурам у ЄС [38, с. 92-93].

Ліцензування також стосується імпортованих продуктів. Харчові продукти, що ввозяться до ЄС, повинні бути сертифіковані в країні походження відповідно до стандартів ЄС. Продукція з третіх країн має відповідати аналогічним вимогам, як і продукція, вироблена всередині ЄС. Це означає, що перед тим, як продукт потрапить на ринок ЄС, його виробник повинен отримати всі необхідні дозволи та пройти сертифікаційні процедури, які гарантують, що продукт відповідає стандартам безпеки ЄС [38, с. 94].

Особливо важливим є ліцензування нових продуктів харчування, що використовують інноваційні технології виробництва або містять нові інгредієнти. Цей процес регулюється спеціальним законодавством щодо нових харчових продуктів, і компанії, що виробляють такі продукти, повинні подати науково обґрунтовану інформацію, яка підтверджує безпечність цих інновацій. У деяких випадках, наприклад для продуктів з географічними позначеннями (PDO, PGI), потрібна додаткова сертифікація, яка підтверджує походження продукту та гарантує дотримання традиційних методів виробництва.

Отже, загальні принципи харчового законодавства визначаються нормативними актами ЄС, які регулюють всі етапи виробництва, обробки, зберігання та реалізації харчових продуктів. Основна увага приділяється безпеці, гігієні, маркуванню та відповідності продуктів стандартам ЄС. Впровадження системи НАССР є важливим аспектом управління ризиками на підприємствах харчової галузі. Також обов'язкове дотримання вимог до маркування та сертифікації продукції забезпечує прозорість та безпечність для кінцевого споживача. Ліцензування та сертифікація харчових продуктів для виходу на ринок ЄС включає процедури оцінки безпечності, особливо для нових продуктів та інноваційних технологій, що забезпечує дотримання високих стандартів якості.

3.2. Пропозиції щодо удосконалення митного регулювання ввезення продовольчих товарів в Україну на основі зарубіжного досвіду

Україна значно адаптувала своє законодавство до стандартів ЄС у сфері безпеки харчових продуктів. Більшість ключових вимог, таких як впровадження системи НАССР, маркування харчових продуктів, а також санітарний та фітосанітарний контроль, вже були ратифіковані та впроваджені.

Однак існують деякі сфери, в яких Україна ще не повністю виконала вимоги ЄС. Однією з таких сфер є захист географічних позначень, який вимагає подальших кроків для повного визнання та дотримання механізмів захисту, що використовуються в ЄС. Це стосується продукції з особливим регіональним походженням, яка потребує додаткового правового захисту в межах ЄС. Ще однією важливою сферою є імплементація регламентів щодо нових харчових продуктів (Регламент (EU) 2015/2283). В Україні ще не до кінця сформовані відповідні правові норми для продуктів, які містять інноваційні або нетрадиційні інгредієнти, тоді як в ЄС ці продукти проходять сувору процедуру перевірки перед виходом на ринок.

Крім того, Україна потребує подальшого розвитку у сфері контролю за дотриманням стандартів упаковки та екологічних вимог, оскільки ці аспекти набувають все більшого значення в законодавстві ЄС. Також варто зазначити, що процес сертифікації та ліцензування деяких категорій харчових продуктів ще не до кінця гармонізований із європейськими стандартами, зокрема, йдеться про Регламент (EC) № 854/2004 та Регламентом (EC) № 1829/2003.

Зазначимо напрями удосконалення митного регулювання зовнішньоторговельних операцій з продовольчими товарами в Україні

1. Оптимізація митних процедур включає скорочення термінів оформлення митних декларацій для продовольчих товарів, удосконалення процедури попереднього митного декларування та впровадження цифрових технологій для автоматизації митних процесів, зокрема електронних черг і спрощених реєстраційних процедур.

2. Зниження митних витрат потребує перегляду ставок ввізного мита на критично важливі продукти харчування, запровадження пільгових умов для імпорту сировини, яка не виробляється в Україні, та стимулювання експорту продовольчих товарів шляхом зниження митних тарифів. Це сприятиме зменшенню фінансового навантаження на імпортерів і експортерів, а також покращить конкурентоспроможність вітчизняної продукції на міжнародних ринках.

3. Гармонізація законодавства з міжнародними стандартами передбачає адаптацію митного законодавства України до вимог ЄС у рамках Угоди про асоціацію, виконання вимог СОТ у сфері митного регулювання та забезпечення відповідності стандартам якості і безпеки продовольчих товарів. Така гармонізація дозволить спростити доступ українських товарів на європейські та міжнародні ринки.

4. Контроль і прозорість митних операцій можуть бути досягнуті шляхом посилення боротьби з контрабандою продовольчих товарів, забезпечення прозорості роботи митних органів через громадський контроль і моніторинг, а також застосування сучасних інструментів для аналізу ризиків, таких як системи управління ризиками.

5. Розвиток інфраструктури на кордоні включає модернізацію митних пунктів пропуску для забезпечення швидкого проходження товарів, створення належних умов зберігання швидкопсувних продуктів під час митного оформлення та організацію «зелених коридорів» для товарів з високою соціальною значущістю. Покращення інфраструктури сприятиме підвищенню ефективності митного оформлення та збереженню якості продукції.

6. Підтримка вітчизняного виробника є ключовим напрямом вдосконалення митного регулювання. Це включає захист внутрішнього ринку від недобросовісної конкуренції за допомогою антидемпінгових заходів, надання митних преференцій для експортерів української продукції та стимулювання експорту товарів із доданою вартістю. Така підтримка сприятиме розвитку вітчизняної економіки та збільшенню її експортного потенціалу.

ВИСНОВКИ

Підсумуємо основні результати проведеного дослідження та запропоновані шляхи вдосконалення митного регулювання продовольчих товарів в Україні, зокрема:

1. Встановлено, що Україна має важливе стратегічне положення у світовій продовольчій системі, забезпечуючи стабільність і безпеку харчування на міжнародному рівні завдяки своїм родючим землям та ефективному агросектору. Як один із провідних світових експортерів зернових та олійних культур, Україна значно впливає на продовольчі ринки Європи, Азії, Близького Сходу та Північної Африки. За даними 2023 р., агросектор України становив близько 16% ВВП і забезпечував 41% експорту товарів, що підкреслює його значущу роль у національній економіці, навіть в умовах війни. Попри виклики, такі як нестабільність інфраструктури та військові дії, що ускладнюють логістику і збільшують витрати, Україна продовжує розвивати свій експортний потенціал.

2. Розглянуто, що система державного регулювання якості та безпеки харчових продуктів і продовольчої сировини в Україні детально описана законодавством, зокрема Законом України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів». За цим законом, Кабінет Міністрів України відіграє ключову роль у регулюванні шляхом державного нормування, обов'язкової сертифікації, установлення порядку ввезення та контролю за його дотриманням. При ввезенні харчових продуктів на митну територію України імпортери повинні мати митну декларацію, сертифікати походження та відповідності, ветеринарні або фітосанітарні сертифікати для тваринних і рослинних продуктів, а також документи, що підтверджують сплату податків та митних зборів. Згідно із законодавством, існує шість незалежних державних структур, які контролюють якість та безпеку зазначених товарів, ускладнюючи процедуру отримання дозволу на ввезення та митне оформлення імпортованої продукції.

3. Аналіз експортно-імпортних операцій з товарами продовольчої групи в Україні за період 2020-2024 рр. свідчить про значну роль аграрного сектору у

зовнішній торгівлі країни. Зернові культури та соняшникова олія залишаються основними експортними товарами, що забезпечують Україні стабільне позитивне сальдо у зовнішній торгівлі. У 2023 р. обсяги експорту продовольчих товарів досягли 77 млн тон, значну частину з яких складали кукурудза (63%) та пшениця (30%). Попри стабільні експортні показники у 2023 р., значна частина продовольчого сектора зазнала труднощів через скорочення виробничих площ, втрату робочої сили та інвестицій. У той же час, імпорт продовольчих товарів залишається важливим елементом для задоволення внутрішнього попиту, особливо на такі товари, як риба, морепродукти, цитрусові, екзотичні фрукти, м'ясо та молочні продукти. Внутрішні економічні фактори, а також глобальні виклики, такі як пандемія COVID-19 і військові дії, вплинули на динаміку імпорту, підвищуючи вартість деяких категорій товарів і змінюючи структуру споживання.

4. З'ясовано, що підписання Угоди про асоціацію з ЄС та її положення щодо Глибокої та всеосяжної зони вільної торгівлі дало можливість суттєво знизити мита на імпорт продовольчих товарів з країн ЄС, що призвело до збільшення обсягів торгівлі та зростання доступності якісних європейських продуктів для українських споживачів. Одночасно, Україна використовує захисні мита для підтримки національних виробників і обмеження надмірного імпорту, що дозволяє забезпечити конкурентоспроможність вітчизняної продукції. Нетарифні заходи, такі як стандартизація, сертифікація та санітарно-фітосанітарні норми, стали важливими елементами регулювання як імпорту, так і експорту продовольчих товарів. Гармонізація українських стандартів із європейськими нормами сприяла підвищенню якості товарів та полегшила доступ українських виробників до ринків ЄС. Окрім цього, встановлення квот та кількісних обмежень дозволяє зберігати баланс на внутрішньому ринку і підтримувати національних виробників у конкурентних умовах.

5. Аналіз митних ризиків при ввезенні продовольчих товарів на територію України показує, що ризики неправильного декларування, недотримання санітарно-епідеміологічних та фітосанітарних норм, сертифікації, а також

митних платежів значно ускладнюють процес імпорту. Невірна класифікація товарів, заниження їх вартості або недотримання стандартів безпеки можуть спричинити затримки на митниці, фінансові санкції або навіть конфіскацію продукції. Війна в Україні додатково загострила ці ризики, ускладнивши логістику, підвищивши ймовірність помилок у документації та збільшивши кількість порушень митних правил. Порушення умов зберігання та транспортування, а також санкції та міжнародні обмеження лише поглибили кризові ситуації. Усе це вимагає ретельної підготовки та уважного дотримання всіх нормативних вимог з боку імпортерів для мінімізації потенційних втрат.

6. Проаналізовано вимоги доступу продовольчих товарів на внутрішній ринок ЄС, включаючи нормативну базу та основні стандарти безпеки харчових продуктів. Основна увага приділяється безпеці, гігієні, маркуванню та відповідності продуктів стандартам ЄС. Впровадження системи НАССР є важливим аспектом управління ризиками на підприємствах харчової галузі. Також обов'язкове дотримання вимог до маркування та сертифікації продукції забезпечує прозорість та безпечність для кінцевого споживача. Ліцензування та сертифікація харчових продуктів для виходу на ринок ЄС включає процедури оцінки безпечності, особливо для нових продуктів та інноваційних технологій.

7. Запропоновані напрями вдосконалення митного регулювання в Україні на основі досвіду країн ЄС. Було виявлено, що Україна вже зробила важливі кроки для адаптації свого митного законодавства до європейських стандартів, проте залишаються невирішені питання, зокрема щодо захисту географічних позначень і регулювання нових харчових продуктів. Запропоновані інноваційні рішення, такі як впровадження технологій штучного інтелекту та машинного навчання для прогнозування митних ризиків, а також інтеграція систем блокчейну та Інтернету речей для контролю за якістю продукції, є перспективними шляхами вдосконалення митного регулювання. Впровадження цих технологій дозволить забезпечити прозорість та ефективність процесу ввезення продовольчих товарів, а також підвищити рівень продовольчої безпеки в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Красівський О., Товт В. Особливості та проблеми здійснення митного контролю в контексті європейської інтеграції. *Аспекти публічного управління*. 2021. Т. 9. № 1. С. 106–111.
2. Чуприна О.О. Стратегічні основи регулювання міграційних процесів в умовах сучасної трансформації економіки України : моногр. Кривий Ріг : Вид. Р.А. Козлов. 2018. 347 с.
3. Підсумки зовнішньої торгівлі товарами України в I кварталі 2023 р. *Центр зовнішньополітичних досліджень*. URL: <https://niss.gov.ua/> (дата звернення 21.04.2024)
4. Інновації в підприємництві і торгівлі: зб. наук. ст. студ. ден. та заоч. форм навч. / відп. ред. Н. Б. Ільченко. Київ : Держ. торг.-екон. ун-т. 2023. Ч. 2. 310 с.
5. Козак Ю.Г. Зовнішньоекономічна діяльність: підприємство-регіон. Навч. посібник. 6-те вид., перероб. та доп. К. : *Центр учбової літератури*. 2018. 290 с.
6. Дубініна А. А., Сорокіна С. В., Зельніченко О. І. Митна справа. Підручник. К.: «Видавничий дім «Професіонал». *Центр навчальної літератури*. 2010. 320 с.
7. Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів: Закон України від 23.12.1997 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 19. ст. 98
8. Про Державну митну службу України: Указ Президента України від 29.11.1996 р. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1145/96#Text> (дата звернення 21.04.2024)
9. Про визначення пунктів пропуску через державний кордон України, через які здійснюється переміщення підакцизних товарів, та визнання такими, що втратили чинність, деяких актів Кабінету Міністрів України: постанова КМУ від 29 травня 2013 р. № 390. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/390-2013-п#n72> (дата звернення 27.04.2024)

10. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16 квітня 1991 року № 959-XII. *Верховна Рада України: офіційний веб-сайт*. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/959-12> (дата звернення 27.04.2024)
11. Про інформацію для споживачів щодо харчових продуктів: Закон України від 06.12.2018 р. *Відомості Верховної Ради*. 2019. № 7, ст.41
12. Дудчак В.І., Мартинюк О. В. Митна справа: навчальний посібник. К.: КНЕУ. 2020. 310 с.
13. Кормич Б. А., Коваль Н. О. Митне право : навчально-метод. посібн. Освітня програма підготовки здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра в Національному університеті «Одеська юридична академія», галузь знань – 08 «Право», спеціальність 081 «Право»: *Фенікс*. 2021. 132 с.
14. Ukraine exports 7.7 mln tonnes of agricultural products in Jan 2024. *Interfax*. 2024. URL: <https://interfax.com/newsroom/top-stories/99034/> (дата звернення 07.09.2024)
15. EU-Ukraine Deep and Comprehensive Free Trade Area | Access2Markets. 2023. *Офіційний сайт Європейської Комісії*. URL: <https://trade.ec.europa.eu/> (дата звернення 09.09.2024)
16. EU trade relations with Ukraine. 2023. *Policy and Trade Department of the European Commission*. URL: https://policy.trade.ec.europa.eu/index_en (дата звернення 09.09.2024)
17. Ukraine's Food Export Report 2023. *Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine*. URL: <https://minagro.gov.ua/> (дата звернення 09.09.2024)
18. Пилипенко А. В. Експортно-імпортні операції України у сфері продовольства: динаміка та тенденції. *Економіка АПК*. 2022. №6. С. 45-53.
19. Гончарова Л. О. Вплив міжнародних угод на агропродовольчий сектор України. *Стратегія розвитку економіки*. 2021. №4. С. 67-74.
20. Степаненко І. М. Економічні аспекти торговельної політики України в умовах інтеграції до ЄС. *Наукові записки НаУКМА. Економічні науки*. 2020. Т. 3. С. 102-108.

21. Autonomous Trade Measures Regulation: EU-Ukraine Trade Liberalization. *European Commission*. URL: https://commission.europa.eu/index_en (дата звернення 10.09.2024)

22. Про митний тариф України: Закон України від 19.10.2022. Відомості Верховної Ради. 2023. №№ 30-45, ст.113

23. Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів: Закон України від 31.05.2007 р. *Відомості Верховної Ради України*. № 34. С. 484.

24. Державна служба України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів. Стандартизація та сертифікація продовольчих товарів. *Офіційний сайт Держпродспоживслужби України*. URL: <https://dpss.gov.ua> (дата звернення 10.09.2024)

25. Звіт Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. Аналіз впливу Угоди про вільну торгівлю з ЄС на аграрний сектор України. 2023. URL: <https://me.gov.ua/?lang=uk-UA> (дата звернення 10.09.2024)

26. Мельничук О.В. Митна справа. Підручник. К.: Центр учбової літератури, 2021. 540 с.

27. Пушкаря О.І. Основи зовнішньоекономічної діяльності: навч. підручник Харків: Видавництво ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2020. 488 с.

28. Звіт Інституту економічних досліджень та політичних консультацій. Тарифне та нетарифне регулювання у зовнішній торгівлі України: аналіз та перспективи. 2023. URL: http://www.ier.com.ua/ua/fta_ukraine (дата звернення 11.09.2024)

29. Ковальова М. Л. Основи системи управління ризиками у зовнішньоекономічній діяльності. *Науковий економічний журнал «Інтелект XXI»*. 2020. № 2. С. 166–169.

30. Ковальова М.Л. Особливості системи управління митними ризиками: світовий та український досвід. *Науковий вісник Ужгородського національного*

університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство», №35/2021. 2021. С. 42–46.

31. Голинський Ю. О., Муляр В. В. (2018). Митна політика та її вплив на менеджмент зовнішньо-економічної діяльності. *Молодий вчений*. № 10. С. 745–749.

32. Подра О.П., Петришин Н.Я. Особливості управління ризиками у митній сфері. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку*. 2022. № 1(7). С.32– 39

33. Регламент (ЄС) № 178/2002 Європейського Парламенту та Ради від 28 січня 2002 року про встановлення загальних принципів і вимог харчового права, створення Європейського органу з безпечності харчових продуктів та встановлення процедур у питаннях, пов'язаних із безпечністю харчових продуктів. *Законодавство України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_005-02#Text (дата звернення 07.10.2024)

34. Регламент (ЄС) № 852/2004 Європейського Парламенту та Ради від 29 квітня 2004 року про гігієну харчових продуктів. *Законодавство України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_002-04#Text (дата звернення 07.10.2024)

35. Регламент (ЄС) № 853/2004 Європейського Парламенту та Ради від 29 квітня 2004 року, що встановлює спеціальні гігієнічні правила для продуктів тваринного походження. *Законодавство України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a99#Text (дата звернення 07.10.2024)

36. Регламент (ЄС) № 1169/2011 Європейського Парламенту та Ради від 25 жовтня 2011 року про надання споживачам інформації про харчові продукти, про внесення змін до регламентів Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 1924/2006 та (ЄС) № 1925/2006 та про скасування Директиви Комісії 87/250/ЄЕС, Директиви Ради 90/496/ЄЕС, Директиви Комісії 1999/10/ЄС, Директиви Європейського Парламенту і Ради 2000/13/ЄС, Директиви Комісії 2002/67/ЄС, Директиви Комісії 2008/5/ЄС та Регламенту Комісії (ЄС) № 608/2004. *Законодавство України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_008-11#Text (дата звернення 07.10.2024)

37. Smith, A., Jones, P. Food Safety Regulations and Market Access in the European Union: Challenges and Solutions. *Journal of European Food Studies*. 2019. №12(3), P. 45-60.

38. Brown, L., Taylor, M. The Role of HACCP in Ensuring Food Safety in the European Union: An Updated Perspective. *International Journal of Food Safety and Hygiene*. 15(2), 2020. P. 89-102.

39. Wilkinson, R., Matthews, J. Innovative Technologies in Customs: The Case for IoT and Blockchain. *International Journal of Border Management*. 2018. № 14(3), P. 67-85.

40. Круглик, О. В. Митне регулювання імпорту продовольчих товарів в Україні: проблеми та перспективи. *Науковий вісник Митної служби України*. 2020. №14(1), С. 123-129.

41. Smith, A. (2019). Customs Risk Management in the European Union: Trends and Best Practices. *Journal of International Trade*. № 21(2), P. 45-61

ДОДАТКИ

Додаток А

Рейтинг країн за експортом української соняшникової олії (2020-2023 рр.), млн дол. США

Місце	Країна	2020	2021	2022	2023
1	Індія	2,300	2,500	2,100	2,300
2	Китай	1,150	1,200	1,000	1,100
3	Нідерланди	900	950	850	880
4	Іспанія	700	750	680	720
5	Італія	600	650	600	610
6	Туреччина	550	600	500	550
7	Єгипет	400	450	420	480
8	Ірак	350	400	350	400
9	Франція	300	350	320	350
10	Польща	280	300	290	310

Джерело: [25]

**Рейтинг країн за експортом
українського м'яса і харчових субпродуктів (2020-2023 рр.)**

Місце	Країна	2020 (тис. дол. США)	% до всього (2020)	2021 (тис. дол. США)	% до всього (2021)	2022 (тис. дол. США)	% до всього (2022)	2023 (тис. дол. США)	% до всього (2023)
1	Китай	150,000	35%	160,000	36%	140,000	33%	145,000	34%
2	Саудівська Аравія	100,000	23%	110,000	24%	115,000	27%	120,000	28%
3	ОАЕ	80,000	18%	85,000	19%	90,000	21%	95,000	22%
4	Єгипет	60,000	14%	70,000	15%	65,000	15%	70,000	16%
5	Ірак	40,000	9%	45,000	10%	50,000	12%	55,000	13%
6	Грузія	30,000	7%	32,000	7%	35,000	8%	40,000	9%
7	Казахстан	25,000	6%	28,000	6%	30,000	7%	33,000	8%
8	Туреччина	22,000	5%	24,000	5%	26,000	6%	28,000	7%
9	Азербайджан	18,000	4%	20,000	4%	22,000	5%	25,000	6%
10	Ізраїль	15,000	3%	18,000	4%	20,000	5%	22,000	5%

Джерело: [25]

Основні митні ризики при ввезенні продовольчих товарів на територію України та рекомендовані заходи для їх нейтралізації

Група ризиків	Митні ризики	Рекомендовані заходи для нейтралізації ризиків
1. Неправильне декларування	Невірна класифікація товарів за кодами УКТ ЗЕД	Проведення регулярного навчання для співробітників з питань правильного заповнення митних декларацій, впровадження автоматизованих систем контролю
	Заниження митної вартості товарів	Використання автоматизованих систем для перевірки відповідності митної вартості реальній ринковій вартості
	Невірне зазначення кількості або обсягу товару	Запровадження системи контролю ваги та об'єму товарів на всіх етапах митного оформлення
2. Санітарно-епідеміологічні та фітосанітарні ризики	Невідповідність продуктів санітарним або фітосанітарним нормам	Обов'язкове проведення лабораторних досліджень продуктів перед імпортом, посилення фітосанітарного контролю на кордонах
	Ввезення продукції з шкідниками або забруднення пестицидами	Введення суворого фітосанітарного контролю та вимог щодо сертифікації продукції
3. Сертифікація та відповідність стандартам	Недостовірність або помилки у сертифікаційних документах	Проведення додаткових перевірок документів та впровадження системи електронної сертифікації
	Невідповідність міжнародним стандартам (НАССР, ISO)	Гармонізація внутрішніх стандартів із міжнародними нормами, регулярний аудит підприємств

4. Ризики щодо митних платежів і податків	Неправильне визначення митної вартості або розрахунків митних платежів	Застосування автоматизованих систем для правильного розрахунку платежів, проведення регулярних аудитів
	Приховування реальної вартості або походження товару	Використання електронних систем перевірки походження товарів, жорсткі санкції за фальсифікацію документів
5. Логістичні ризики через військові дії	Затримки у доставці через зміну маршрутів або руйнування інфраструктури	Створення альтернативних логістичних маршрутів, зокрема через західні кордони, підвищення оперативності у перемиканні логістики
	Зростання витрат на транспортування	Запровадження урядових програм підтримки для зниження транспортних витрат
6. Ризики санкцій та міжнародних обмежень	Порушення санкційного режиму або міжнародних обмежень на торгівлю з певними країнами	Постійне оновлення бази даних щодо санкційних обмежень та жорсткий контроль за дотриманням міжнародних вимог
	Торгівля з країнами, на які накладені санкції	Ретельний контроль та перевірка документів походження товарів, моніторинг санкційних режимів на міжнародному рівні

Джерело: створено автором